

**Misiunea internațională de observare a alegerilor a ENEMO
pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 2024 în
Moldova**

**DECLARAȚIA PRIVIND CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILE
PRELIMINARE**

21 octombrie 2024

*Acest document reprezintă o traducere neoficială.
Singurul document oficial al Misiunii de Observare a Alegerilor este versiunea în [limba engleză](#).

Alegerile din 20 octombrie s-au desfășurat în contextul unor încercări răuvoitoare masive de interferență străină și al unor atacuri susținute asupra valorilor și instituțiilor democratice. În pofida eforturilor autorităților de a contracara dezinformarea și schemele de cumpărare a voturilor, ENEMO își exprimă îngrijorarea maximă cu privire la aceste încercări de a îndepărta țara de la consolidarea instituțiilor democratice și a statului de drept. Organele de gestionare a alegerilor au gestionat procesul în mod transparent și profesionist. Încălcările procedurale minore sau neregulile din ziua alegerilor nu au afectat integritatea procesului.

La invitația Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor a detașat o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MOA), pentru a observa alegerile prezidențiale și referendumul constituțional. Misiunea a fost stabilită la 10 septembrie 2024 și este compusă din șapte experți ai echipei de bază sediul la Chișinău, și șase observatori pe termen lung, repartizați în trei echipe, cu sediul la Bălți, Chișinău și Comrat, care desfășoară activitate în întreaga țară. Înainte de ziua alegerilor, optsprezece observatori pe termen scurt s-au alăturat misiunii. MOA a format 12 echipe a câte doi observatori fiecare pentru a observa procesul de votare, numărare și centralizare a rezultatelor. Misiunea este condusă de Dritan Taulla.

Aceasta este cea de-a 42-a Misiune de Observare Electorală a ENEMO¹ și cea de-a 7-a în Moldova.² Scopul MOA este de a îmbunătăți transparența procesului electoral și de a evalua integritatea și compatibilitatea acestuia cu obligațiile internaționale ale Moldovei și cu standardele pentru alegeri democratice, precum și cu cadrul legislativ național. Pentru a realiza acest scop, observatorii MIOA monitorizează și evaluează mai multe aspecte cruciale ale procesului. MOA acordă o atenție deosebită îndeplinirii recomandărilor anterioare ale ENEMO și ale altor părți interesate naționale și internaționale.

Prezenta Declarație privind constatările și concluziile preliminare vine după [Raportul interimar](#), publicat de ENEMO la 12 octombrie. Declarația reprezintă o evaluare preliminară a procesului electoral în ansamblul. Declarația reprezintă o evaluare preliminară a procesului electoral în ansamblu. De la stabilirea lor în Moldova, pe lângă observarea activității organelor de administrare a alegerilor la toate nivelurile, precum și o serie de evenimente de campanie, observatorii ENEMO au participat în vreo 280 de reuniuni cu organele de gestionare a alegerilor, partide politice și candidați, instituții de stat și funcționari de stat de rang înalt,³ mass-media, organizații ale societății civile naționale și alte părți interesate relevante.

Această declarație este una preliminară, iar misiunea va rămâne în țară pentru a observa evoluțiile post-electorale, inclusiv eventualele sesizări și contestații și, în dependență de rezultatele prezentate de către CEC, cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, care va avea loc la 3 noiembrie, deoarece, conform rezultatelor preliminare, niciun candidat prezidențial nu a obținut majoritatea voturilor exprimate în primul tur, și va emite o nouă declarație privind constatările și concluziile preliminare după turul doi al alegerilor. Un raport final, cu o analiză mai detaliată și completată cu recomandări pentru eventualele îmbunătățiri, va fi emis la aproximativ două luni după certificarea rezultatelor.

Misiunea internațională de observare a alegerilor a ENEMO pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 2024 din Moldova este susținută financiar de Institutul Național Democrat (NDI); Regatul Țărilor de Jos; și Fundația Soros în Moldova. Conținutul acestui raport ține de responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reflectă în mod necesar punctele de vedere ale donatorilor.

¹ Cea de-a 43-a misiune de observare electorală a ENEMO, care se desfășoară în paralel cu prezenta misiune, monitorizează alegerile parlamentare din 2024 din Georgia.

² ENEMO a observat anterior alegerile prezidențiale din 2016, alegerile parlamentare din 2019, alegerile locale din 2019, alegerile prezidențiale din 2020, alegerile parlamentare din 2021 și alegerile locale din 2023 din Moldova. Rapoartele alegerilor anterioare pot fi găsite pe [pagina web a ENEMO](#).

³ Inclusiv prim-ministrul și președintele Parlamentului.

Concluzii preliminare

Ieri, 20 octombrie, cetățenii Republicii Moldova au mers la urnele de vot pentru a alege președintele țării pentru următorii patru ani, precum și pentru a vota asupra unui referendum de modificare a Constituției țării, și anume includerea în ea a obiectivului strategic al Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană. Conform datelor preliminare, aproape 51.68% din electorat au participat la cel puțin unul dintre scrutinuri. Președintele în exercițiu Maia Sandu se află pe primul loc urmată de Alexandr Stoianoglo, astfel ambii trecând în turul doi al alegerilor. Rezultatele referendumului constituțional arată ușor peste 50 la sută în favoarea introducerii modificărilor în Constituția Republicii Moldova

Țara este vizată în mod activ de o campanie susținută de dezinformare, cu scopul de a crea teamă și de a semăna dezbinare. Dezinformarea a fost intensificată în preajma alegerilor, vizând în mod special referendumul constituțional, aparent cu scopul de a abate țara de la calea sa de integrare europeană și de consolidare a instituțiilor democratice. Consecințele unui astfel de atac susținut asupra valorilor și instituțiilor democratice generează preocupări serioase pentru viitor.

Cadrul juridic oferă o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor în conformitate cu obligațiile și standardele internaționale. Codul electoral a fost modificat de mai multe ori de la adoptarea sa în 2022, inclusiv în ultimul an. Deși consideră că majoritatea modificărilor sunt în mare parte necesare pentru consolidarea integrității alegerilor, ENEMO remarcă faptul că, pentru a asigura stabilitatea legislației electorale, modificările frecvente ale cadrului juridic, în special în apropierea alegerilor, ar trebui evitate pe cât posibil.

Ziua alegerilor a fost, în general, calmă și pașnică, iar gestionarea secțiilor de votare a avut loc în conformitate cu legislația, performanța birourilor electorale ale secțiilor de votare și ale consiliilor electorale de circumscripție fiind evaluată drept pozitivă în majoritatea cazurilor. În pofida unor provocări, cum ar fi accesibilitatea limitată pentru alegătorii cu dizabilități și probleme tehnice minore, procesul de votare în majoritatea secțiilor observate s-a desfășurat fără probleme, cu respectarea procedurilor adecvate. În apropierea unor secții de votare au fost observate cazuri potențiale de influențare a alegătorilor, inclusiv transportul organizat al alegătorilor.

Organele de administrare a alegerilor, la toate nivelurile, au gestionat procesul electoral în mod profesionist, eficient și transparent. Ședințele CEC au fost deschise observatorilor și presei și au fost transmise în direct. În timp ce hotărârile CEC au fost publicate cu promptitudine pe site-ul web al CEC, procesele-verbale au fost adesea întârziate, uneori întârzierile au fost semnificative. Hotărârile consiliilor electorale de circumscripție au fost, de asemenea, publicate la sediile lor și pe site-urile web ale unor unități administrative de nivelul al doilea. În general, administrația electorală a avut încrederea interlocutorilor. CEC, împreună cu Centrul de instruire Continuă în Domeniul Electoral, a desfășurat o campanie cuprinzătoare de informare a alegătorilor la nivel național și a oferit programe de instruire pentru diverse părți interesate în alegeri.

CEC a furnizat 1809 buletine de vot alegătorilor înregistrați pentru votul prin corespondență. Secțiile de votare din cele trei capitale desemnate să primească aceste voturi au primit 1 344 de

plicuri până joi seara, care era termenul limită. O analiză aprofundată a pilotării votului prin corespondență și a identificării provocărilor urmează încă a fi efectuată.

Deși majoritatea interlocutorilor ENEMO au fost mulțumiți de corectitudinea listelor electorale, unii și-au exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că în listă încă figurau persoane decedate. Cu toate acestea, niciunul dintre interlocutori nu a considerat amploarea acestei probleme în măsură să pună la îndoială integritatea listei electorale. ENEMO evaluează pozitiv faptul că alegătorilor li s-a oferit o gamă largă de oportunități de a verifica și corecta inexactitățile din lista electorală și salută eforturile autorităților de a facilita exercitarea dreptului de vot de către cetățeni prin eliberarea documentelor necesare pentru vot în ziua alegerilor.

Dreptul de a candida la alegeri a fost respectat, iar alegătorilor li s-a propus o alegere dintr-un număr larg de candidați. Numărul de semnături necesare pentru a candida la alegerile prezidențiale corespunde bunelor practici. Pentru prima dată în cadrul unor alegeri prezidențiale, alegătorii au putut semna în sprijinul mai multor candidați. Procesul de verificare a semnăturilor a fost desfășurat în mod transparent. Cu toate acestea, în contradicție cu bunele practici, procesul de verificare a semnăturilor se suprapune cu începerea campaniei electorale, privându-i pe unii dintre candidații înregistrați de timp pentru campanie.

Candidații au putut face campanie în mod liber. În mare parte, campania a fost calmă și discretă, iar campania pentru referendum a fost mult mai puțin vizibilă decât cursa prezidențială. Deși politica externă și orientarea geopolitică a țării au fost discutate pe larg în sfera publică, în special în contextul referendumului, acestea nu au luat loc în centrul campaniilor candidaților la funcția de președinte. Multe dintre promisiunile și aspectele platformelor candidaților prezidențiali s-au extins dincolo de competențele legale și constituționale ale funcției prezidențiale.

Oficiali de stat de rang înalt au participat la o serie de evenimente instituționale în timpul campaniei. În acest context s-ar putea ridica îngrijorări cu privire la faptul că aceste atribuții oficiale și reflectarea frecventă a unor astfel de subiecte în cadrul emisiunilor de știri difuzate de diverse mijloace de informare în masă ar fi putut avantaja partidul de guvernământ și candidatul acestuia. Deși acest lucru nu este interzis de legislația moldovenească, ENEMO constată că guvernul și alte organe de stat nu s-au abținut de la desfășurarea de activități pe teme strâns legate de referendum în timpul perioadei de campanie.

Pe lângă candidații înregistrați oficial pentru cursa prezidențială și partidele care au făcut campanie pentru referendum, misiunea a observat și a primit rapoarte cu privire la activitățile unor terțe părți neînregistrate, implicate activ în promovarea mesajelor electorale și a referendumului. Tentativele de subminare a integrității electorale și a stabilității sistemului instituțional prin scheme publice și pe scară largă de cumpărare de voturi, care fac în prezent obiectul unei anchete în derulare din partea autorităților, sunt extrem de îngrijorătoare. Implicarea membrilor clerului în campanie vine în contradicție cu Constituția.

Cadrul juridic pentru finanțarea campaniilor electorale se aliniază în mare parte recomandărilor Comisiei de la Veneția și GRECO. În mare parte, CEC a reușit să prelucreze eficient rapoartele de finanțare a campaniei electorale ale concurenților electorali. Cu toate acestea, peisajul social și politic mai larg din Moldova continuă să fie afectat în mod semnificativ de actori ai țărilor străine sau de persoane și grupuri implicate în activități economice, sociale și politice ilegale sau

perturbatoare, care încearcă sistematic să submineze instituțiile democratice ale țării și statul de drept. Mediul electoral a fost, de asemenea, afectat negativ de unele activități de „finanțare din umbră”, așa cum au afirmat mulți interlocutori ai ENEMO, care și-au exprimat îngrijorarea cu privire la asemenea riscuri.

Cu scopul de a preveni răspândirea dezinformării, autoritățile moldave au pus în aplicare măsuri de restricționare a retransmisiei anumitor canale media audiovizuale și au blocat mai multe site-uri internet. Cu toate acestea, dezinformarea continuă să se răspândească prin alte canale de informare, în mod principal online, inclusiv prin intermediul rețelelor de socializare, creând narațiuni false și negative cu privire la UE și la perspectivele de integrare europeană ale Moldovei, cu scopul de a manipula alegătorii și de a submina instituțiile democratice. În pofida unor măsuri luate de autorități și de companiile care dețin aceste rețele de socializare pentru a limita răspândirea dezinformării, riscul încă necesită să fie abordat într-un mod sistematic și eficient.

ENEMO apreciază că reticența candidaților de a participa la dezbateri mediatice a redus posibilitățile alegătorilor de a face o alegere pe deplin informată. Constatările Consiliului Audiovizualului privind monitorizarea mass-mediei audiovizuale nu au identificat prejudecăți semnificative de raportare, încălcări sau tendințe de raportare care ar fi putut fi în detrimentul sau în favoarea anumitor candidați la președinție. Activitatea Consiliului Audiovizualului, în special în ceea ce ține de monitorizarea reflectării campaniei electorale, a oferit o bază solidă pentru echilibrarea scenei media audiovizuale și a contribuit la menținerea unor condiții relativ echitabile pentru concurenții electorali în timpul campaniei electorale.

În mare parte, femeile sunt bine reprezentate la nivelurile inferioare ale organelor de gestionare a alegerilor. În aceste alegeri, femeile reprezintă 71 la sută din membrii consiliilor electorale de circumscripție, cu 60 la sută din posturile de președinte ocupate de femei. În ziua alegerilor, observatorii ENEMO au raportat că mai mult de 89 la sută din membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare au fost femei.

Contrar obligațiilor și standardelor internaționale, persoanele, în privința cărora există o hotărâre judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciară, sunt încă private de dreptul de vot. Deși ENEMO recunoaște eforturile autorităților de a oferi persoanelor cu nevoi speciale șanse egale de a-și exercita pe deplin drepturile politice, acestea se confruntă în continuare cu o serie de bariere și ar trebui întreprinse mai multe măsuri în acest sens.

În mod pozitiv, termenele pentru examinarea plângerilor în timpul perioadei electorale sunt scurte, trei zile de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. În mare parte, termenele au fost respectate. ENEMO remarcă rata ridicată de respingeri sau declarații de inadmisibilitate la nivelul instanțelor din cauza nerespectării procedurilor. Accentul pus de sistemul judiciar pe corectitudinea procedurală a dus adesea la respingeri fără o examinare de fond a cererilor, reflectând o interpretare și aplicare strict formalistă a cerințelor legale.

Constatări preliminare

Context

Republica Moldova este o republică parlamentară, puterea legislativă fiind deținută de Parlamentul unicameral, care are 101 de mandate. Puterea executivă este exercitată de Guvern, în timp ce Președintele, în calitate de șef al statului, deține un rol în mare parte simbolic, cu responsabilități constituționale specifice.⁴

La 16 mai, în conformitate cu termenele și dispozițiile legale⁵, Parlamentul Republicii Moldova a votat pentru organizarea alegerilor prezidențiale la 20 octombrie⁶, precum și pentru organizarea referendumului constituțional la aceeași dată.⁷

Scrutinul din 20 octombrie reprezintă al cincilea scrutin prezidențial direct în Republica Moldova, după restabilirea votului prezidențial direct în 2016⁸. Referendumul, la rândul său, este cel de-al cincilea referendum organizat în Republica Moldova, deși doar unul a fost adoptat ca lege.

La alegerile prezidențiale din 2020 și parlamentare din 2021, președinția, executivul și legislativul s-au unit în jurul unei agende pro-reformă, anticorupție cu o puternică orientare europeană. Din iunie 2022, instituțiile statului au urmat cele *nouă recomandări* formulate de Comisia Europeană⁹ pentru a face progrese în contextul eforturilor orientate spre integrare în UE. La sfârșitul anului 2023, Comisia Europeană a concluzionat că "Moldova a înregistrat progrese importante în cele nouă etape"¹⁰, inclusiv în ceea ce privește reforma electorală.¹¹ Domeniile precum reforma justiției, deoligarhizarea și eforturile anticorupție încă necesită a fi abordate. Cu toate acestea, s-au înregistrat și unele progrese în ceea ce privește combaterea corupției.¹² În decembrie 2023,

⁴ Președintele Republicii Moldova, în calitate de șef al statului, este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării, astfel cum se prevede la articolul 77 din Constituție. Președintele convoacă Parlamentul, propune legi, promulgă legi, numește prim-ministrul, reprezintă țara în străinătate, este comandantul suprem al forțelor armate și poate dizolva Parlamentul în anumite condiții. Printre celelalte atribuții se numără numirea judecătorilor, acordarea grațierii și suspendarea actelor guvernamentale ilegale.

⁵ cu 60 de zile înainte de ziua alegerilor și cu 90 de zile înainte de încheierea mandatului prezidențial.

⁶ [Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova](#) privind organizarea alegerilor prezidențiale la 20 octombrie.

⁷ [Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova](#) privind organizarea referendumului constituțional.

⁸ Atât alegerile din 2016, cât și cele din 2020 au avut aceiași candidați în turul doi. În 2016, Igor Dodon, reprezentant al Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), a obținut mai mult sprijin popular, iar în 2020, Maia Sandu înaintată de Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) a câștigat președinția, obținând 57,7 % din voturi.

⁹ Comisia Europeană (17.6.2022), Avizul Comisiei privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană (a se vedea [aici](#)).

¹⁰ Comisia Europeană (8.11.2023) Comunicarea 2023 privind politica de extindere a UE (a se vedea [aici](#)).

¹¹ Noul Cod electoral, care reflectă recomandările OSCE/ODIHR și ale Comisiei de la Veneția, a fost adoptat în decembrie 2022.

¹² Potrivit raportului Nation's in Transit al Freedom House, ratingul corupției s-a îmbunătățit de la 2,25 la 2,50 datorită acțiunilor de aplicare a legii care au contracarat "grupul criminal" al lui Ilan Shor. Scorul Indicelui percepției corupției al Transparency International a crescut cu trei puncte din 2022 și prezintă tendințe de îmbunătățire din 2019.

Consiliul European a aprobat deschiderea negocierilor de aderare, urmând să fie stabilit un cadru după ce Moldova îndeplinește cele nouă recomandări.

În timpul vizitei din 9 octombrie a președintelui Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, sprijinul UE pentru Moldova a fost reafirmat.¹³ Rezoluția¹⁴ a Parlamentului European din 9 octombrie a reafirmat, de asemenea, sprijinul pentru suveranitatea Moldovei și integrarea în UE, solicitând asistență sporită din partea UE pentru instituțiile democratice în vederea contracarării amenințărilor hibride și consolidării apărării.

Alegerile prezidențiale și referendumul au avut loc în contextul invaziei Rusiei în Ucraina la 24 februarie 2022. De atunci, Moldova s-a confruntat cu numeroase provocări, inclusiv o criză energetică și un aflux de refugiați¹⁵. Autoritățile moldovene au condamnat fără echivoc agresiunea asupra Ucrainei. Situația economică a țării a fost exacerbată și mai mult de inflație, determinată parțial de pandemia COVID-19 și de criza energetică, punând o presiune suplimentară asupra bugetelor gospodăriilor și asupra finanțelor publice. Moldova a fost, de asemenea, ținta unor campanii susținute de dezinformare, menite să stârnească teamă și să semene dezbinare în țară. Dezinformarea a fost intensificată în preajma alegerilor, vizând în special referendumul constituțional, aparent cu scopul de a abate țara de la calea sa de integrare europeană și de consolidare a instituțiilor democratice.¹⁶

În urma încercărilor oligarhului fugar Ilan Șor¹⁷ de a destabiliza țara prin proteste violente în 2022 și 2023, în iunie 2023, Partidul Șor a fost declarat "neconstituțional" de către Curtea Constituțională.¹⁸ Decizia s-a bazat pe fapte de finanțare ilegală a campaniei și pe influența Rusiei în activitățile partidului. În aprilie 2024, Ilan Șor a format un bloc politic la Moscova, Victoria-Pobeda, și continuă să se implice activ în viața politică a țării, făcând campanie ilegală prin îndemnarea alegătorilor să voteze "Nu" la referendumul privind apropierea Moldovei de Uniunea Europeană precum și prin îndemnarea publică a alegătorilor să voteze într-un anumit mod în schimbul unor beneficii bănești directe.

¹³ UE va sprijini economia Moldovei cu 1,8 miliarde EUR între 2025 și 2027, ca parte a unui Plan de creștere ambițios, pentru a stimula economia, a îmbunătăți infrastructura și a accelera reformele pentru integrarea în UE (a se vedea [aici](#)).

¹⁴ Parlamentul European (09.10.2024), Rezoluția Parlamentului European privind consolidarea rezistenței Republicii Moldova la ingerințele Rusiei înaintea viitoarelor alegeri prezidențiale și a referendumului constituțional privind integrarea în UE (2024/2821(RSP)), (a se vedea [aici](#)).

¹⁵ Moldova găzduia cel mai mare număr de refugiați pe cap de locuitor.

¹⁶ În februarie 2023, guvernul a raportat că deține informații privind eforturile Rusiei de a orchestra o lovitură de stat în Moldova.

¹⁷ Ilan Șor este un fost politician moldovean, primar de Orhei și deputat în Parlament, care locuiește în prezent la Moscova. El a fost condamnat la 15 ani de închisoare de Curtea de Apel Chișinău în aprilie 2023 pentru implicarea într-o fraudă bancară din 2014 și continuă să joace un rol în procesele electorale actuale, încercând să organizeze cumpărarea masivă de voturi și influențarea nejustificată a alegătorilor. Șor se află sub sancțiuni din partea Statelor Unite, Uniunii Europene, Regatului Unit, Elveției, precum și a mai multor țări din UE.

¹⁸ Curtea Constituțională (19.06.2023) Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic "ȘOR", vezi [aici](#).

Cadrul juridic și sistemul electoral

Cadrul juridic

Alegerile prezidențiale și referendumurile sunt reglementate în mod principal de Constituția din 1994 și de Codul electoral din 2022. Cadrul juridic este completat în continuare de legislația secundară adoptată de CEC, care este instituția principală responsabilă de punerea în aplicare a procesului electoral.¹⁹ Dispozițiile aplicabile sunt incluse și în alte legi.²⁰ Moldova este parte a documentelor internaționale și regionale cheie care reglementează standardele democratice pentru alegeri.²¹

Pe lângă stabilirea principiilor și garanțiilor fundamentale, articolul 78 din Constituție reglementează, de asemenea, pe larg alegerea președintelui. Codul electoral prevede reglementări detaliate pentru organizarea și desfășurarea alegerilor prezidențiale și a referendumurilor, inclusiv dreptul de a alege și de a candida, responsabilitățile și sarcinile organelor electorale, normele privind campania electorală și finanțarea campaniei, observarea alegerilor și reflectarea alegerilor de către mass-media, votarea, numărarea și centralizarea rezultatelor, precum și mecanismele de soluționare a litigiilor electorale și de asigurare a integrității procesului electoral.

Un nou Cod electoral a fost adoptat după ultimele alegeri prezidențiale din 2020 (în decembrie 2022), doar cu voturile majorității parlamentare.²² Procesul de reformă electorală a început în 2021, după confirmarea noii componente a CEC. Pe parcursul procesului au avut loc mai multe runde de consultări, la care au participat partide politice, organizații ale societății civile și parteneri internaționali, inclusiv ENEMO. Procesul a fost transparent, cuprinzător și incluziv, în conformitate cu o recomandare importantă de lungă durată a ENEMO.

În special, au fost introduse măsuri pentru a spori transparența și stabilitatea organelor de administrare a alegerilor, influența nejustificată asupra funcționarilor publici și a alegătorilor, precum și eventualele cazuri de cumpărare de voturi. De asemenea, au fost introduse restricții privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative și norme mai stricte privind finanțarea campaniilor electorale. Noul Cod electoral a abordat o serie de recomandări anterioare ale ENEMO. ENEMO apreciază că cadrul juridic oferă o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor în conformitate cu obligațiile și standardele internaționale.

Codul electoral a fost modificat de șapte ori de la adoptarea sa, trei legi cu privire la modificare fiind adoptate în 2024. Mai multe modificări aduse în ajunul alegerilor locale din 2023, care vizau

¹⁹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381 din 08/12/1997, modificată, "Codul electoral al Republicii Moldova", Art. 22, Atribuțiile generale ale Comisiei Electorale Centrale.

²⁰ Legea privind partidele politice, Codul penal, Codul contravențional, Codul privind serviciile media audiovizuale, Legea privind publicitatea etc.

²¹ Inter alia, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR); Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW); Pactul internațional privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD); Convenția privind drepturile persoanelor cu handicap (CRPD); Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO).

²² La 1 ianuarie 2023, a intrat în vigoare noul [Cod electoral nr. 325/2022](#).

limitarea dreptului anumitor actori politici de a candida la alegeri, au fost considerate ulterior neconstituționale de către Curtea Constituțională.²³ Deși consideră că majoritatea modificărilor sunt în ansamblu necesare pentru a consolida integritatea alegerilor, ENEMO remarcă faptul că, pentru a asigura stabilitatea legii electorale, modificările frecvente ale cadrului juridic, în special în apropierea alegerilor, reprezintă o practică care ar trebui evitată pe cât posibil.

Modificările din ianuarie 2024 permit ca alegerile prezidențiale și referendumul constituțional să aibă loc simultan și permit programarea alegerilor prezidențiale cu până la 90 de zile înainte de încheierea mandatului președintelui în exercițiu. Legislația prevede, de asemenea, suspendarea sau interzicerea partidelor politice considerate neconstituționale.²⁴ În baza amendamentelor recente din mai 2024,²⁵ CEC a fost împuternicită să înființeze Consiliul electoral de circumscripție temporar nr. 36. Această modificare a fost necesară ca urmare a amendamentelor aduse Codului electoral al UTA Găgăuzia de către Adunarea Populară a UTA Găgăuzia la 26 decembrie 2023, care a dizolvat Consiliul Electoral Central permanent al Găgăuziei. Mai mult, în mai 2024, Parlamentul a adoptat o lege²⁶, clasificată drept lege ordinară și nu organică, pentru a introduce parțial votul prin corespondență pentru cetățenii din Statele Unite, Canada, Norvegia, Suedia, Finlanda și Islanda. ENEMO remarcă faptul că multe dintre amendamente au fost adoptate fără sprijinul opoziției parlamentare.

Pentru acest proces electoral, CEC a adoptat șase regulamente noi. Acestea s-au referit la votul prin corespondență,²⁷ procedurile în cazul suspendării votării,²⁸ constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului,²⁹ secțiile de votare stabilite peste hotare,³⁰ și înregistrarea

²³ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, [prin Hotărârea nr. 226a/2023](#) din 26 martie 2024, a declarat neconstituționale mai multe prevederi ale Codului electoral nr. 325/2022, în special cele referitoare la interdicția de a candida persoanelor asociate cu partidele declarate neconstituționale. Curtea a considerat că aceste dispoziții încalcă principiile egalității și prezumției de nevinovăție (a se vedea art. 16 și 21 din Constituție). Comisia de la Veneția, în [Avizul său comun CDL-AD\(2023\)031](#), a subliniat că restricțiile privind dreptul de a candida la alegeri trebuie să fie proporționale și justificate de un scop legitim. Aceasta a subliniat, de asemenea, necesitatea unor garanții procedurale pentru a preveni excluderile arbitrare și pentru a asigura conformitatea cu standardele democratice internaționale.

²⁴ În conformitate cu articolul 16 din Codul electoral, acest lucru se poate întâmpla atunci când acțiunile unui partid, cum ar fi implicarea în activități ilegale sau subminarea principiilor democratice, amenință ordinea constituțională.

²⁵ [Legea nr. 109 din 26.04.2024 "Cu privire la implementarea parțială a votului prin corespondență"](#).

²⁶ Legea nr. 109, din 26.04.2024, ["Cu privire la implementarea parțială a votului prin corespondență"](#). Pentru prima dată, cetățenii moldoveni care locuiesc în străinătate au putut vota prin corespondență, aplicând norme specifice pentru acest scrutin, fără a încorpora aceste modificări în Codul electoral existent. Deși legea descrie procedurile de vot prin corespondență, modifică, de asemenea, Codul contravențional și introduce noi dispoziții referitoare la Codul electoral, aceste ajustări nu sunt codificate direct în Codul electoral, ci sunt aplicate în conformitate cu acesta.

²⁷ Hotărârea nr. 2680 ["Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la particularitățile de organizare și desfășurare a votului prin corespondență"](#), din 05.04.2024.

²⁸ Hotărârea nr. 2657, ["Pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile în cazul suspendării votării și modificarea punctului 76 din Regulamentul de activitate al biroului electoral al secției de votare, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1101/2023"](#), din 30.07.2024.

²⁹ Hotărârea nr. 2544 - ["Pentru aprobarea Regulamentului privind constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului"](#), din 28.05.2024.

³⁰ Hotărârea nr. 2542 - ["Pentru aprobarea Regulamentului privind constituirea secțiilor de votare în străinătate"](#), din 28.05.2024.

prealabilă a alegătorilor cu reședința peste hotare³¹. CEC a modificat suplimentar o serie de regulamente existente.

Sistemul electoral

Președintele este ales printr-un sistem majoritar cu două tururi de scrutin într-o singură circumscripție națională. Mandatul președintelui este de patru ani și nicio persoană nu poate deține mai mult de două mandate consecutive. Pentru ca alegerile să fie valide în primul tur, trebuie să participe cel puțin o treime din totalul alegătorilor înregistrați. În cazul în care această cerință legală nu este îndeplinită, prima încercare de alegere se declară nulă de CEC, iar alegerile se repetă în termen de două săptămâni. Dacă cerința privind participarea a unei treimi din numărul alegătorilor este îndeplinită în primul tur al alegerilor, un candidat trebuie să obțină mai mult de jumătate din voturile valabil exprimate de alegătorii participanți pentru a câștiga.

Dacă niciun candidat nu întrunește cel puțin jumătate din voturi în primul tur, se organizează un al doilea tur cu două săptămâni mai târziu între cei doi candidați cu cel mai mare număr de voturi. Al doilea tur este valabil dacă participă o cincime din alegătorii înregistrați. Candidatul, care primește cele mai multe voturi în al doilea tur, este declarat câștigător și devine președinte al Republicii. Președintele ales intră în funcție în termen de 45 de zile de la alegeri.

Referendumurile constituționale pot fi inițiate de cel puțin 200 000 de cetățeni cu drept de vot,³² o treime din parlamentari sau de guvern. Pentru ca un referendum să fie aprobat, majoritatea voturilor exprimate trebuie să fie pro. Pentru ca referendumul din 20 octombrie să fie valid în el trebuie să participe cel puțin o treime din persoanele înscrise în listele electorale. Întrebarea la care alegătorii au trebuit să răspundă în cadrul Referendumului a fost formulată astfel: "Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?" și, dacă va fi adoptată, va introduce modificări la preambulul Constituției³³ și va adăuga un capitol³⁴ la Constituție.

³¹ Decizia nr. 2513 - "[Pentru aprobarea Regulamentului privind înregistrarea preliminară](#)", datată 10.05.2024.

³² Semnăturile trebuie colectate de la cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea al țării, cel puțin 20.000 de semnături trebuie colectate de fiecare dintre raioane (articolul 141 din Constituție).

³³ Preambulul se completează cu două noi alineate: "RECONFIRMÂND identitatea europeană a poporului Republicii Moldova și ireversibilitatea parcursului european al Republicii Moldova, DECLARÂND integrarea în Uniunea Europeană drept obiectiv strategic al Republicii Moldova,".

³⁴ Constituția se completează cu capitolul V, care prevede dreptul Parlamentului de a adopta acte de aderare la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, precum și acte de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene și prevede că dispozițiile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene și ale altor acte juridice obligatorii ale Uniunii Europene au prioritate față de dispozițiile contrare din dreptul intern, sub rezerva dispozițiilor actului de aderare."

Administrarea alegerilor

Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 20 octombrie 2024 au fost gestionate de o administrație electorală pe trei niveluri: Comisia Electorală Centrală (CEC), 37³⁵ de consilii electorale de circumscripție și aproximativ 2.219³⁶ de birouri electorale ale secțiilor de votare. În timp ce CEC și consiliile electorale de circumscripție acționează în mod permanent,³⁷ birourile electorale ale secțiilor de votare se înființează și funcționează doar în perioada electorală.³⁸

ENEMO apreciază că organele de administrare a alegerilor au gestionat pregătirile tehnice pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional în mod profesionist, eficient și transparent, respectând termenele legale. Organele de administrare a alegerilor de nivel inferior au primit resurse adecvate și sprijin logistic din partea autorităților. În ziua alegerilor, birourile electorale ale secțiilor de votare au gestionat procesul de votare și numărare a voturilor în mod profesionist, în pofida unor provocări precum accesibilitatea limitată și probleme tehnice minore, în timp ce consiliile electorale de circumscripție au gestionat în mod transparent primirea și numărarea voturilor, cu toate că supraaglomerarea, tensiunea și spațiul limitat, în unele cazuri, au afectat eficiența.

Comisia Electorală Centrală (CEC)

CEC este organul electoral ierarhic superior, cu un mandat de 5 ani, care activează permanent. CEC deține puteri și responsabilități semnificative în organizarea procesului electoral și în asigurarea integrității alegerilor în general.³⁹ Comisia Electorală Centrală actuală⁴⁰ este formată

³⁵ Consiliile electorale de circumscripție sunt numerotate până la 38, corespunzând [circumscripțiilor electorale stabilite permanent](#), dar CEC a înființat doar 37 de consilii electorale de circumscripție, fie permanent, fie *ad hoc*. Consiliul electoral de circumscripție pentru circumscripția electorală nr. 3 Bender nu a fost instituit. Consiliul electoral de circumscripție nr. 37, care acoperă secțiile de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului, este responsabil și pentru alegătorii din municipiul Bender.

³⁶ În termenul legal, au fost constituite 2221 de secții de votare, dintre care 234 pentru alegătorii de peste hotare, inclusiv 3 pentru votul prin corespondență, și 30 pentru alegătorii din stânga Nistrului. După [Hotărârea nr. 9](#) din 25.09.2024 a Consiliului electoral de circumscripție nr. 38 de a înființa doar 231 de secții de votare pentru alegătorii de peste hotare precum și [Hotărârea CEC nr. 2998](#) din 02.10.2024 cu privire la înființarea unei secții de votare pentru alegătorii spitalizați în Chișinău, și [Hotărârea](#) Consiliului electoral de circumscripție nr. 1 [nr. 20](#) din 04.10.2024 cu privire la înființarea secției de votare respective, numărul total al secțiilor de votare înființate este de 2.219.

³⁷ Cu excepția, ca regulă generală, a Consiliilor electoral de circumscripție nr.37, pentru localitățile din stânga s Nistrului și nr.38, constituite pentru secțiile de votare deschise în străinătate, care sunt constituite *ad-hoc* de către CEC pentru fiecare Alegere Prezidențială și Parlamentară. Pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 2024, CEC a trebuit să înființeze *ad hoc* și Consiliul electoral de circumscripție nr. 36 UTA Găgăuzia și să numească președintele interimar și ceilalți membri ai Consiliului, după încetarea funcționării permanente a CEC a UTA Găgăuzia prin hotărârea Adunării Populare a Găgăuziei.

³⁸ În conformitate cu Codul electoral, birourile electorale ale secțiilor de votare se stabilesc de către consiliile electorale de circumscripție respective cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor (în cazul de față, cel târziu 25 septembrie).

³⁹ CEC este responsabilă de crearea și coordonarea organelor de administrare a alegerilor de nivel inferior, înregistrarea grupurilor de inițiativă, a candidaților și a participanților la referendum, întocmirea și distribuirea listelor electorale, agregarea rezultatelor alegerilor, soluționarea plângerilor, supravegherea finanțării campaniilor etc.

⁴⁰ Noul Cod electoral a introdus o componență restructurată a CEC cu șapte membri: unul numit de președinte, unul de Consiliul Superior al Magistraturii, unul de guvern (la recomandarea Ministerului Afacerilor Interne) și patru de Parlament (doi propuși de majoritatea parlamentară, unul de opoziție și unul din partea organizațiilor societății civile cu expertiză în domeniul electoral). Noua structură va fi pusă în aplicare în 2026.

din nouă membri: un membru este numit de Președintele Republicii Moldova, iar ceilalți opt de fracțiunile parlamentare în funcție de reprezentativitatea acestora. Din cei nouă membri ai CEC, cinci sunt femei, inclusiv președinta. Unii interlocutori ai MOA din partea partidelor de opoziție și a candidaților la președinție au exprimat îndoieli cu privire la imparțialitatea CEC, în special în ceea ce privește componența acesteia, dat fiind că majoritatea membrilor sunt numiți de majoritatea aflată la putere. Cu toate acestea, în mare parte, CEC a avut încrederea interlocutorilor.

La 16 iulie 2024, Comisia Electorală Centrală a adoptat calendarul⁴¹ pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional. În mare parte, organele de administrare a alegerilor au reușit să respecte termenele prevăzute în acest calendar.⁴²

De la începutul perioadei electorale la data de 1 august, până la 20 octombrie, inclusiv în ziua alegerilor, CEC a avut 51 de ședințe. Misiunea a observat 29 dintre aceste sesiuni, începând cu 10 septembrie. Ședințele au fost desfășurate într-un format hibrid, atât cu prezență fizică, cât și online.

CEC a funcționat transparent, transmițând ședințele în direct pe pagina oficială de Facebook a CEC⁴³ și pe canalul YouTube⁴⁴, înregistrările fiind disponibile pe ambele platforme chiar și după ședințe. Ședințele au fost deschise observatorilor și mass-mediei, iar proiectele ordinelor de zi pentru ședințele care urmau⁴⁵ se publicau din timp. Cu toate acestea, ENEMO a observat că practica de a distribui proiectele de hotărâri observatorilor, reprezentanților mass-media și altor părți interesate prezente la sediul CEC înainte de fiecare sesiune, o practică pozitivă în alegerile parlamentare anterioare, nu mai este aplicată. Hotărârile Comisiei Electorale Centrale se publică, în timp util, pe site-ul acesteia⁴⁶ în secțiunea relevantă.

CEC a organizat un briefing de informare a publicului cu o zi înainte de ziua alegerilor, șase în ziua alegerilor și două la 21 octombrie. Mai mult ca atât, CEC a arătat online în timp real prezența la vot și rezultatele preliminare ale alegerilor, sporind astfel transparența procesului. Cu toate acestea, accesibilitatea site-ului CEC a fost redusă pentru perioade îndelungate după închiderea secțiilor de votare și a fost complet offline pentru câteva minute în ziua alegerilor.

De la începutul perioadei electorale până la 20 octombrie, inclusiv în ziua alegerilor, CEC a adoptat în total 345 de hotărâri legate de alegerile prezidențiale și referendumul constituțional. Majoritatea hotărârilor s-au referit la înregistrarea grupurilor de inițiativă, a candidaților prezidențiali și a

⁴¹ [Hotărârea CEC nr. 2633](#) din 16 iulie 2024.

⁴² Cu excepția hotărârii privind [înregistrarea Partidului Politic "Voința Poporului"](#) în calitate de participant la Referendumul Constituțional, adoptată la patru zile de la depunerea cererii, ceea ce nu corespunde articolului 200 alineatul (5) din Codul electoral, precum și a [Hotărârii CEC nr. 2998](#) din 02.10.2024 de constituire a unei secții de votare pentru alegătorii spitalizați în Chișinău, și a [Hotărârii](#) Consiliului electoral de circumscripție nr. 1 [nr. 20](#) din 04.10.2024 de constituire a birourilor electorale ale secțiilor de votare respective, ambele adoptate după expirarea termenului de constituire a secțiilor de votare și a birourilor electorale ale secțiilor de votare.

⁴³ <https://www.facebook.com/cecmoldova>

⁴⁴ <https://www.youtube.com/@comunicarecec/streams>

⁴⁵ Site-ul CEC: [aici](#)

⁴⁶ Site-ul CEC: [aici](#)

participanților la referendum; desemnarea membrilor consiliilor electorale de circumscripție; acreditarea observatorilor; aprobarea mesajelor de interes public; și soluționarea plângerilor.

CEC a tipărit aproximativ 3,6 milioane de buletine de vot pentru alegerile prezidențiale și același număr de buletine pentru referendumul constituțional. Aproximativ 2,8 milioane de buletine de vot au fost tipărite pentru secțiile de votare din Republica Moldova, iar peste 850 de mii pentru alegătorii din străinătate. CEC a tipărit 1 809 buletine de vot pentru alegătorii înregistrați pentru votul prin corespondență pentru fiecare din scrutinuri, inclusiv pentru eventualul tur doi al alegerilor prezidențiale.⁴⁷ Pentru prima dată,⁴⁸ buletinele de vot au fost tipărite în șase limbi, în română și în cinci limbi ale minorităților etnice.⁴⁹

CEC, împreună cu Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), a desfășurat campanii cuprinzătoare de informare a alegătorilor la nivel național⁵⁰ și alte evenimente de informare, inclusiv pentru tinerii alegători și persoanele cu deficiențe de auz, și a oferit programe de instruire pentru diverse părți interesate din domeniul electoral.⁵¹ În perioada 25 septembrie - 7 octombrie 2024, în fiecare circumscripție electorală s-au desfășurat sesiuni de formare cu prezență fizică pentru membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare, la care au participat în total 11 685 de membri la 341 de ședințe de formare organizate. Misiunea a observat mai multe ședințe de formare pentru membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare și a constatat că acestea au fost cuprinzătoare și eficiente. De asemenea, au fost organizate webinare⁵² și sesiuni de formare online, inclusiv pentru membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate.⁵³

În unele dintre sesiunile care au precedat ziua alegerilor, CEC a oferit servicii de interpretare în limbajul semnelor. De asemenea, CEC a dotat secțiile de votare cu cabine de vot accesibile pentru persoanele cu necesități speciale, modele de buletine de vot Braille, lentile de mărire și cabine secrete pentru votul la domiciliu. Aceste măsuri au contribuit la îmbunătățirea accesibilității pentru alegătorii cu necesități speciale în cadrul procesului electoral.

⁴⁷ Pentru implementarea parțială a votului prin corespondență în SUA, Canada, Norvegia, Suedia, Islanda și Finlanda.

⁴⁸ Potrivit [CEC](#)

⁴⁹ Din cele 2 819 996 de buletine de vot tipărite pentru secțiile de votare din Moldova, 2 137 641 au fost tipărite în limba română, 676 979 în limba rusă, 115 în limba ucraineană, 3 400 în limba găgăuză, 870 în limba romani și 991 în limba bulgară.

⁵⁰ Printre altele, CEC a organizat [campania de informare și educație electorală](#) "Votează cu încredere!" pentru alegătorii din întreaga țară prin intermediul echipelor mobile, cu pliante informative și broșura "Ghidul alegătorului pentru referendumul constituțional și alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024" în șase limbi: română, rusă, ucraineană, bulgară, găgăuză și romani.

⁵¹ Au fost organizate cursuri de formare, seminare și webinare cu prezență fizică pentru judecători și procurori, registratori RSA, reprezentanți ai inspectoratelor teritoriale de poliție, angajați ai Inspectoratului General al Carabinierilor, colectori de semnături și secretari ai consiliilor locale.

⁵² Un webinar pentru președinții și operatorii consiliilor electorale de circumscripție; un webinar pentru membrii secțiilor de votare pentru votul prin corespondență; două videoconferințe pe Youtube, vizualizate de 12 300 de ori, ca primă etapă de formare pentru membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare.

⁵³ În total, au fost organizate 19 sesiuni de formare online în perioada 11-13 octombrie, la care au participat 969 de membri ai birourilor electorale ale secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate.

Consiliile electorale de circumscripție

CEC stabilește circumscripțiile electorale permanente,⁵⁴ care, de regulă, corespund hotarelor celor 32 de unități administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova, Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia și municipiilor Chișinău și Bălți. În condiții similare, comisia constituie circumscripții electorale de nivelul al doilea pentru secțiile de votare din străinătate și pentru localitățile din stânga Nistrului.

În conformitate cu Codul electoral, consiliile electorale de circumscripție de nivelul al doilea sunt organe electorale permanente care corespund circumscripțiilor electorale stabilite. Președinții consiliilor electorale de circumscripție sunt angajați permanenți, în timp ce ceilalți membri ai consiliilor sunt numiți *ad-hoc* de CEC pentru fiecare alegere.

Cele 37 de consilii electorale de circumscripție sunt formate din 402 membri în total, dintre care 286 de femei (71%) și 116 bărbați (29%). Această distribuție pe sexe se reflectă și în funcțiile executive (președinți și secretari), unde 51 de membri sunt femei (70 %) și 22 bărbați (30 %). Consiliile electorale de circumscripție ar trebui să fie compuse dintr-un număr impar de membri, cel puțin șapte și cel mult unsprezece.⁵⁵ Cu excepția Consiliului electoral de circumscripție nr. 37, care este compus din 10 membri⁵⁶ și a Consiliului electoral de circumscripție nr. 5 și nr. 15, care sunt compuse din 9 membri, toate celelalte consilii electorale de circumscripție sunt compuse din 11 membri. Componenta Consiliului electoral de circumscripție nr. 37 nu corespunde Codului electoral.⁵⁷ Cu toate acestea, misiunea a fost informată că numărul par de membri nu a împiedicat procesul decizional al Consiliului electoral de circumscripție nr. 37.

Consiliile electorale de circumscripție pentru secțiile de votare din străinătate și pentru localitățile din stânga Nistrului nu sunt permanente, ci sunt instituite *ad hoc*. Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 20 octombrie din UTA Găgăuzia au fost administrate, de asemenea, de un Consiliu electoral de circumscripție temporar.⁵⁸ Modificările respective⁵⁹ ale Codului electoral, care au permis instituirea temporară a Consiliului electoral de circumscripție nr. 36 de către CEC, au fost operate cu mai puțin de un an înainte de alegeri, în contradicție cu

⁵⁴ [Hotărârea CEC nr. 904](#) din 31.01.2023

⁵⁵ Doi membri sunt numiți de judecătoria în a cărei rază teritorială se află consiliul electoral de circumscripție; doi membri sunt numiți de consiliul local de nivelul al doilea, în a cărei rază teritorială se află consiliul electoral de circumscripție; și un membru este numit de fiecare partid politic reprezentat în Parlament.

⁵⁶ După retragerea președintelui Consiliului electoral de circumscripție nr. 37 la 16.09.2024, confirmată prin [Hotărârea CEC nr. 2894](#) din 18.09.2024, începând cu data de 9 octombrie 2024, Consiliului electoral de circumscripție nr. 37 a funcționat cu 10 membri și fără un președinte. La 11 octombrie, misiunea a fost informată că un nou președinte a fost selectat din rândul membrilor Consiliului electoral de circumscripție nr. 37. Până în ziua alegerilor, CEC nu luase nicio decizie cu privire la numirea unui nou membru al Consiliului electoral de circumscripție nr. 37, astfel Consiliul electoral de circumscripție continuând să activeze cu 10 membri.

⁵⁷ Articolul 35. (1) din Codul electoral.

⁵⁸ La 26 decembrie 2023, Adunarea Populară a Găgăuziei a modificat Codul electoral al UTA Găgăuzia (Decretul nr. 5385 al Adunării Populare a Găgăuziei), dizolvând Comisia Electorală Centrală permanentă din Găgăuzia. În conformitate cu prevederile Codului electoral, în cazul încetării înainte de termen a calității de președinte sau secretar al Consiliului Electoral Central din Găgăuzia, desemnarea președintelui și secretarului interimar respectiv a fost efectuată de CEC prin [Hotărârea nr. 2795 din 31.08.2024](#).

⁵⁹ Art. 36 (2) 1 din [Legea nr. 109 din 26.04.2024](#) privind aplicarea parțială a votului prin corespondență.

principiul stabilității legislației electorale prevăzut de Codul electoral,⁶⁰ și nu se aliniază pe deplin celor mai bune practici.⁶¹ Cu toate acestea, ENEMO remarcă faptul că acestea au fost necesare pentru a asigura punerea în aplicare a procesului electoral în UTA Găgăuzia, iar fără acestea organizarea alegerilor ar fi fost extrem de dificilă.

Consiliile electorale de circumscripție stabilesc secțiile de votare și birourile electorale ale secțiilor de votare și supraveghează activitatea acestora, instruiesc membrii lor, distribuie mijloace financiare, asigură aprovizionarea acestora cu materiale și documente electorale, listele electorale și formularele proceselor verbale, buletinele de vot etc. De asemenea, consiliile electorale de circumscripție examinează contestațiile asupra hotărârilor, acțiunilor sau inacțiunilor birourilor electorale ale secțiilor de votare, asistă CEC în supravegherea finanțării campaniei electorale, centralizează rezultatele alegerilor la nivel de circumscripție și transmit documentele și materialele electorale la CEC.

CEC a efectuat 15 înlocuiri în rândul membrilor consiliilor electorale de circumscripție.⁶² Potrivit reprezentanților consiliilor electorale de circumscripție, aceste înlocuiri nu au avut niciun impact asupra funcționării consiliilor.

Hotărârile CEC cu privire la consiliile electorale de circumscripție, împreună cu hotărârile consiliilor electorale de circumscripție, au fost făcute disponibile în secțiunea desemnată a site-ului web al CEC.⁶³ Mai mult, hotărârile consiliilor electorale de circumscripție au fost, de asemenea, publicate la sediile lor și pe site-urile web ale unor unități administrative de nivelul al doilea.⁶⁴ În mare parte, consiliile electorale de circumscripție au funcționat eficient și transparent, fără probleme majore care să le afecteze funcționarea.

Birourile electorale ale secțiilor de votare

Pentru desfășurarea proceselor de votare și numărare a voturilor, circumscripțiile electorale sunt împărțite în secții de votare, și pentru fiecare dintre acestea consiliile electorale de circumscripție stabilesc o secție de votare în baza propunerilor primarilor de orașe și sate, cu cel puțin 35 de zile înainte de ziua alegerilor. Consiliile electorale de circumscripție înființează birouri electorale ale secțiilor de votare cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor. Birourile electorale ale secțiilor de votare trebuie să fie formate dintr-un număr impar de membri, nu mai puțin de cinci și nu mai mult de unsprezece membri. Consiliul local desemnează trei membri ai biroului electoral, iar fiecare partid politic reprezentat în Parlament desemnează câte un membru. Observatorii ENEMO au observat că, în unele cazuri, consiliile locale și partidele politice nu au înaintat consiliilor

⁶⁰ Articolul 11. (1) din [Codul electoral](#): "Sistemul electoral și modul de constituire a circumscripțiilor electorale sau a organelor electorale nu pot fi modificate decât cu cel puțin un an înainte de alegerile naționale".

⁶¹ Codul de bune practici în materie electorală [[CDL-AD\(2002\)023rev](#), punctul II.2.B] prevede că: "Elementele fundamentale ale legislației electorale, în special sistemul electoral propriu-zis, componența comisiilor electorale și delimitarea circumscripțiilor electorale, nu ar trebui să poată fi modificate cu mai puțin de un an înainte de alegeri sau ar trebui să fie înscrise în constituție sau la un nivel superior dreptului comun."

⁶² CEC a efectuat două înlocuiri în fiecare din Consiliile electorale de circumscripție nr. 1, nr. 2, nr. 32 și nr. 36 și câte o înlocuire în fiecare din consiliul nr. 8, nr. 21, nr. 23, nr. 24, nr.26, nr. 28, nr. 34.

⁶³ <https://a.cec.md/ro/consiliile-electorale-de-circumscripție-16216.html>

⁶⁴ Mai multe consilii electorale de circumscripție au pagini oficiale pe Facebook, oferind un canal suplimentar pentru informarea cetățenilor.

electorale de circumscripție candidați la funcțiile de membri ai birourilor electorale ale secțiilor de votare. În aceste cazuri, consiliile electorale de circumscripție au numit membri din Registrul funcționarilor electorali.

În termenul legal, au fost constituite 2221 de secții de votare, dintre care 234⁶⁵ pentru alegătorii din străinătate,⁶⁶ inclusiv 3 pentru votul prin corespondență,⁶⁷ și 30⁶⁸ pentru alegătorii din stânga Nistrului.⁶⁹ În urma hotărârii⁷⁰ a CEC privind înființarea unei secții de votare pentru alegătorii spitalizați în Chișinău, precum și a hotărârii⁷¹ Consiliului electoral de circumscripție nr. 38 privind înființarea de birouri electorale ale secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate, numărul total al birourilor electorale ale secțiilor de votare înființate a fost de 2.219. Hotărârea Ministerului Afacerilor Externe de a nu desemna personal pentru trei din cele cinci secții de votare înființate în Federația Rusă a fost lipsită de transparență deplină.

Misiunea a fost informată cu privire la mai multe retrageri ale membrilor de birouri electorale ale secțiilor de votare,⁷² primordial din motive personale. În majoritatea cazurilor, aceștia au fost înlocuiți cu membri din Registrul funcționarilor electorali. Deoarece toți membrii birourilor

⁶⁵ Cu 84 de secții de votare mai multe decât cele stabilite de CEC pentru alegerile parlamentare anticipate din 2021.

⁶⁶ În 37 de țări diferite

⁶⁷ Introdus în 2024 prin [Legea nr. 109/2024](#), votul prin corespondență oferă pentru prima dată o opțiune suplimentară alegătorilor de peste hotare de a participa la alegeri atunci când secțiile de votare din apropiere nu sunt disponibile. Această opțiune este disponibilă în țările cu infrastructura și acordurile necesare, precum SUA, Canada, Norvegia, Finlanda, Suedia și Islanda. Alegătorii prin corespondență trebuie să respecte procedurile specifice stabilite de CEC pentru solicitarea și transmiterea buletinelor de vot prin corespondență.

⁶⁸ Cu 11 secții de votare mai puține decât cele stabilite de CEC pentru alegerile parlamentare anticipate din 2021.

⁶⁹ PSRM a depus o contestație la Curtea de Apel Chișinău și ulterior la Curtea Supremă de Justiție, cu privire la înființarea a doar cinci secții de votare în Federația Rusă. Ambele instanțe au respins contestațiile.

⁷⁰ [Hotărârea CEC nr. 2998](#) din 02.10.2024 privind crearea unei secții de votare pentru alegătorii spitalizați în Chișinău.

⁷¹ [Prin hotărârea nr. 9](#) din 25.09.2024, Consiliul electoral de circumscripție nr. 38 a instituit doar 231 de secții de votare pentru alegătorii din străinătate. Consiliul electoral de circumscripție nr. 38 nu a instituit secțiile de votare 38/196, 38/197 și 38/198 în Federația Rusă, deoarece Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și-a retras candidații înaintați pentru aceste secții, deoarece Ambasada Republicii Moldova în Rusia nu a fost în stare să asigure îndeplinirea tuturor standardelor și cerințelor SIS pentru desfășurarea alegerilor în Rusia, cu excepția sediului Ambasadei. PSRM a depus la CEC o [contestație](#) cu privire la decizia Consiliului electoral de circumscripție nr. 38. CEC a [examinat și a admis parțial](#) contestația depusă de PSRM, solicitând, înființarea birourilor electorale ale secțiilor de votare din Rusia (nr. 38/196, 38/197, 38/198), în pofida retragerii propunerilor de candidați de către Ministerul Afacerilor Externe, și a afirmat legalitatea deciziei sale anterioare (nr. 2866/2024) privind organizarea alegerilor în străinătate, inclusiv în Rusia, pentru alegerile din 2024. Ulterior, Consiliul electoral de circumscripție nr. 38, [prin hotărârea nr. 17](#) din 03.10.2024, a hotărât că este imposibilă înființarea celor 3 birouri electorale ale secțiilor de votare în Rusia, deoarece MAE și-a menținut poziția inițială. În consecință, CEC prin [hotărârea](#) sa nr. 3022 din 07.10.2024 a declarat imposibilă continuarea înființării acestor birouri electorale și a ordonat distrugerea a 13 000 de buletine de vot tipărite pentru aceste secții, recunoscând incapacitatea de a asigura un vot sigur și funcțional în regiunile respective. La 8 octombrieth, PSRM a depus o [cerere prealabilă](#) la CEC cu privire la hotărârea acesteia nr. 3022 din 07.10.2024. La 10.10.2024, CEC a [informat](#) PSRM că Curtea de Apel Chișinău este în primă instanță, în calitate de organ competent care soluționează plângerile privind deciziile CEC fără a se conforma cererii prelabile la CEC.

⁷² În medie, 10% din numărul total de membri ai birourilor electorale ale secțiilor de votare din fiecare raion vizitat de observatorii ENEMO.

electorale ale secțiilor de votare trebuie să fie certificați sau să aibă experiență anterioară,⁷³ CEC a modificat hotărârea privind planul de formare și certificare în domeniul electoral pentru 2024⁷⁴ pentru a oferi mai multe oportunități persoanelor interesate, inclusiv celor nominalizate de partidele politice, de a obține un certificat care le-ar permite să activeze în calitate de membri ai birourilor electorale ale secțiilor de votare.

Observatorii ENEMO au constatat că unele birouri electorale ale secțiilor de votare au fost închise în timpul vizitelor lor, ceea ce eventual a împiedicat alegătorii să acceseze informații despre lista de alegători, să solicite certificate de absență sau să solicite votul la domiciliu. Cu toate acestea, birourile electorale ale secțiilor de votare au funcționat în conformitate cu calendarul electoral, fără a fi raportate obstacole majore. Membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare au fost bine instruiți și pregătiți pentru ziua alegerilor.

Înregistrarea alegătorilor

Cetățenii moldoveni, care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept prin hotărârea judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciară, au dreptul de a alege.⁷⁵ Privarea de dreptul la vot pe motiv de handicap mintal contravine standardelor și obligațiilor internaționale.⁷⁶ Înregistrarea alegătorilor este pasivă, cetățenii fiind incluși automat în lista de alegători în baza datelor din Registrul de Stat al Populației. Listele electorale se întocmesc de CEC, care gestionează Registrul de Stat al Alegătorilor⁷⁷ și colaborează în acest sens cu instituțiile centrale și locale relevante, cum ar fi Agenția Servicii Publice⁷⁸ și autoritățile publice locale.⁷⁹

La data de 2 octombrie 2024, numărul total de alegători înscrși în Registrul de Stat al Alegătorilor a fost de 3 302 142. Dintre aceștia, 2.722.016 cetățeni cu drept de vot sunt repartizați la una dintre

⁷³ În conformitate cu art. 245 alin. 245 (5) din Codul electoral, persoanele care sunt înscrise în registrul funcționarilor electorali la data intrării în vigoare a Codului sunt considerate atestate din oficiu, certificate de calificare fiind valabile timp de 2 ani. Atestarea ulterioară a acestor persoane se face pe baza normelor generale.

⁷⁴ [Prin hotărârea](#) CEC nr. 2910 din 19.09.2024 a fost modificată [anexa](#) la [hotărârea](#) CEC nr. 2243/2024 "Cu privire la aprobarea Planului de organizare și desfășurare a certificării formării/specializării în domeniul electoral în sesiunea 2024".

⁷⁵ Codul electoral, articolul 14.

⁷⁶ Articolul 29 din [Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități](#) "Statele Părți vor garanta persoanelor cu dizabilități drepturi politice și posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu alții, și se angajează: [...] Să se asigure că persoanele cu dizabilități pot participa efectiv și deplin la viața politică și publică, în condiții de egalitate cu ceilalți, în mod direct sau prin reprezentanți liber aleși, precum și dreptul și oportunitatea de a vota și de a fi alese."

⁷⁷ Un sistem informațional integrat unic conceput pentru colectarea, stocarea, actualizarea și revizuirea datelor privind cetățenii moldoveni cu drept de vot.

⁷⁸ Gestionează Registrul de stat al populației, care servește drept sursă pentru datele extrase pentru Registrul de stat al alegătorilor.

⁷⁹ Autoritățile publice locale contribuie la actualizarea și verificarea listelor electorale, inclusiv la soluționarea problemei cetățenilor decedați nedeclarați, prin adăugarea unei note (declarat decedat) pentru persoanele declarate decedate de către rude, pe baza unor documente valabile, cum ar fi certificate de deces străine care nu au fost încă transcrise.

unitățile administrative de nivelul al doilea.⁸⁰ Restul sunt cetățenii Republicii Moldova fără reședință sau domiciliu înregistrat, printre care și cei care au emigrat oficial în străinătate (284 755 persoane), cetățenii cu drept de vot cu domiciliul înregistrat în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (274 475) și cetățenii din străinătate care s-au înregistrat prealabil pentru alegerile din 20 octombrie, inclusiv cei care au optat pentru votul prin corespondență (20 896).

Alegătorii din stânga Nistrului și cei fără domiciliu sau reședință înregistrată nu au fost incluși în lista electorală principală și fiind înregistrați în ziua alegerilor în lista electorală suplimentară. Studenții și elevii cu drept de vot, fără domiciliu sau reședință temporară în localitatea în care studiază, au putut vota la orice secție de votare de acolo, prezentând actul de identitate și carnetul de student de la instituția de învățământ.⁸¹ Alegătorii care și-au schimbat domiciliul sau care s-au aflat departe de adresa lor înregistrată în ziua alegerilor au putut solicita un certificat pentru drept de vot de la biroul electoral al secției de votare relevant.⁸²

Alegătorii care nu au putut ajunge la secția de votare locală din motive de sănătate sau din alte motive întemeiate au putut solicita să voteze prin intermediul urnei mobile.⁸³ Votul cu urna mobilă s-a aplicat, de asemenea, și persoanelor deținute în temeiul unui mandat de arest până la pronunțarea sentinței judecătorești, persoanele condamnate la închisoare a căror sentință nu este definitivă cele care execută o sancțiune contravențională sub formă de arest, persoanele condamnate la închisoare prin hotărâre judecătorească definitivă, aflate în instituțiile penitenciare.⁸⁴ CEC a informat ENEMO că, pentru prima dată în aceste alegeri, alegătorii care au votat la domiciliu au putut utiliza o cabină de vot secretă mobilă.⁸⁵

Începând cu 1 octombrie 2024, alegătorii au putut verifica corectitudinea listei electorale la secția de votare⁸⁶ sau online⁸⁷, precum și detaliile secției de votare pentru alegerile din 20 octombrie 2024. Mai mult, începând cu aceeași dată, alegătorii au putut solicita ca birourile electorale ale secțiilor lor de votare să-i includă sau să-i excludă din lista electorală sau să corecteze erorile de înregistrare, prezentând documente justificative.⁸⁸ ENEMO evaluează pozitiv faptul că

⁸⁰ 32 de raioane, 2 municipii și U.A.T. Găgăuzia

⁸¹ https://a.cec.md/ro/cec-face-unele-precizari-privind-participarea-la-alegerile-din-2781_111533.html

⁸² Codul electoral, art. 61 (7)

⁸³ În conformitate cu art. 80 (4) din Codul electoral, prin depunerea unei cereri scrise începând cu două săptămâni înainte de ziua alegerilor și până la ora 14:00 a zilei precedente votării. [Potrivit CEC](#), persoanele, care nu-și pot depune cererile de vot personal, o pot face prin intermediul unui membru al familiei sau al unui asistent social, iar dacă nu pot semna cererea din cauza unei dizabilități fizice sau a unei boli, o pot depune verbal la secția de votare sau prin telefon dacă depunerea în persoană nu este posibilă. În ziua alegerilor, cererile se aprobă de birourile electorale ale secțiilor de votare până la ora 14:00 numai dacă este prezentat un certificat medical.

⁸⁴ Codul electoral, art. 80 (5)

⁸⁵ Articolul 29 din [Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități](#) "Statele Părți vor garanta persoanelor cu dizabilități drepturi politice și posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu alții, și se angajează: [...] (a), (i) Să se asigure că procedurile, facilitățile și materialele de vot sunt adecvate, accesibile și ușor de înțeles și utilizat.

⁸⁶ În conformitate cu articolul 62 alineatul (1) din Codul electoral, Listele electorale se fac accesibile în localurile secțiilor de votare cel târziu cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor.

⁸⁷ <https://verifica.cec.md/>

⁸⁸ Cererile de modificare ar trebui să fie depuse cu cel puțin șapte zile înainte de ziua alegerilor, iar birourile electorale ale secțiilor de votare trebuie să comunice prompt aceste modificări registratorilor din cadrul administrației publice locale, care ar trebui să verifice datele și să actualizeze Registrul de stat al alegătorilor în mod corespunzător.

alegătorilor li s-a oferit o gamă largă de oportunități de a verifica și corecta inexactitățile din lista de alegători.

În ziua alegerilor, pentru a vota, alegătorii trebuie să prezinte la secția de votare buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova, care confirmă domiciliul sau reședința temporară a alegătorului pe teritoriul secției de votare; buletinul de identitate provizoriu cu mențiunile privind cetățenia Republicii Moldova, domiciliul sau reședința temporară a titularului; pașaportul cetățeanului Republicii Moldova, inclusiv cu termen de valabilitate expirat. Centrele multifuncționale ale Agenției Servicii Publice au funcționat în ziua alegerilor, de la ora 7.00 până la ora 21.00, pentru a elibera buletine de identitate sau pentru a elibera buletine de identitate provizorii la cererea cetățenilor moldoveni.⁸⁹ Misiunea a fost informată că, în ziua alegerilor, au fost eliberate peste 2 600 de buletine de identitate, dintre care 995 au fost provizorii. ENEMO salută eforturile autorităților de a facilita exercitarea dreptului la vot de către cetățeni.

Deși majoritatea interlocutorilor ENEMO au fost mulțumiți de acuratețea registrului electoral, unii și-au exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că în lista electorală erau încă incluse persoane decedate. Cu toate acestea, niciunul dintre interlocutori nu a considerat amploarea acestei probleme în măsură să pună la îndoială integritatea listei electorale. Reprezentanții CEC au declarat că registrul centralizat de stat al populației asigură fiabilitatea listelor electorale și că ei abordează aceste probleme prin actualizări periodice și colaborarea cu alte instituții de stat.

Înregistrarea candidaților la funcția de președinte și a participanților la referendum

Înregistrarea candidaților la funcția de președinte

Dreptul de a candida la alegerile prezidențiale este acordat cetățenilor moldoveni cu drept de vot, care au vârsta de cel puțin 40 de ani, locuiesc în Republica Moldova de cel puțin 10 ani, cunosc limba română,⁹⁰ și dețin o diplomă de studii superioare.⁹¹ persoanele care îndeplinesc serviciul militar în termen, persoanele care sunt condamnate la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă, precum și persoanele care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă nu pot candida la alegeri. ENEMO consideră că cerința cu privire la ședere este excesivă și vine în contradicție cu standardele internaționale.⁹²

⁸⁹ [Informații](#) de la Agenția Servicii Publice

⁹⁰ Cunoașterea limbii române se verifică de CEC, în conformitate cu articolul 18 din [Legea cetățeniei](#).

⁹¹ Deține gradul de licență sau unul echivalent.

⁹² Conform [Codului de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția](#), Linii directoare privind alegerile, punctul I, 1, 1.1, c), Reședința: "iii. o cerință privind durata șederii poate fi impusă resortisanților numai pentru alegerile locale sau regionale; iv. perioada de ședere cerută nu ar trebui să depășească șase luni; o perioadă mai lungă poate fi cerută numai pentru a proteja minoritățile naționale; v. dreptul de a vota și de a fi ales poate fi acordat cetățenilor cu reședința în străinătate."

Desemnarea candidaților la președinție începe cu 60 de zile și se încheie cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Candidații pot fi desemnați de partide politice, blocuri electorale sau de un grup de alegători. Un grup de inițiativă, format din cel puțin 25 și cel mult 100 de alegători eligibili, trebuie să fie constituit pentru a susține desemnarea. Din cele 18 cereri de înregistrare a unui grup de inițiativă, CEC a aprobat 13.⁹³

Pentru a fi înregistrați de Comisia Electorală Centrală, toți candidații au trebuit să depună între 15 000 și 25 000 de semnături ale alegătorilor.⁹⁴ Numărul de semnături necesare este în conformitate cu standardele internaționale.⁹⁵ Pentru prima dată, în aceste alegeri prezidențiale, alegătorii au putut semna în sprijinul mai multor candidați, așa cum a recomandat anterior ENEMO.⁹⁶

Dreptul de a candida la alegeri a fost respectat. Dintre cele treisprezece grupuri de inițiativă înregistrate, douăsprezece⁹⁷ au prezentat liste de semnături în susținerea candidatului și setul de documente. După procesul de verificare a semnăturilor de susținere, CEC a decis să înregistreze unsprezece candidați⁹⁸, a căror ordine pe buletinul de vot a fost determinată de data depunerii listelor de semnături de susținere și setului de documente. CEC a respins un singur candidat pentru

⁹³ CEC a respins înregistrarea grupurilor de inițiativă, argumentând că: [Valeriu Pleșca](#), din cauza faptului că, la momentul depunerii cererii, acesta deținea funcția de președinte al unei alte formațiuni politice, "Uniunea Creștin-Socială din Moldova", ceea ce contravine principiilor Curții Constituționale care interzic blocurile electorale camuflate; [Ludmila Corsun](#), deoarece nu a îndeplinit cerința de cunoaștere a limbii române, stabilită de Constituția Republicii Moldova și Codul electoral, fapt confirmat în cadrul evaluării sale de către CEC; [Vasile Bolea](#), din cauza contradicțiilor dintre declarațiile aplicantului și faptului că acesta este președintele Partidului Renașterea și candidatul declarat public al Partidului Politic "Renașterea", Partidului Politic "Șansa", Partidului Politic "Forța Alternativă și de Salvare a Moldovei" și Partidului Politic "VICTORIE", care aveau intenția de a forma un bloc; [Vasile Tarlev](#), din cauza statutului său de președinte al "Partidului pentru Viitorul Moldovei", ceea ce nu corespunde cu pretenția sa că ar fi un candidat independent și încalcă cerința legală privind independența reală față de partidele politice. Grupul de inițiativă al lui Tarlev a fost înregistrat printr-o a doua decizie a CEC, în calitate de candidat desemnat de [Partidul Politic "Viitorul Moldovei"](#). Două decizii de înregistrare a grupurilor de inițiativă au fost respinse din cauza insuficienței de voturi ai membrilor CEC: al lui Valentin Borodachi, membru al partidului politic PACE și al lui Aurel Tabarcea, pentru implicarea în activitățile partidului politic "Șansa".

⁹⁴ Semnăturile ar trebui să fie colectate de cel puțin jumătate din unitățile administrative de nivelul al doilea din Moldova, cu un minim de 600 de semnături din fiecare unitate

⁹⁵ [În conformitate cu Codul de bune practici în materie electorală](#), numărul de semnături ar trebui să fie mai mic de 1% al alegătorilor din circumscripția respectivă.

⁹⁶ OSCE/ODIHR și Comisia de la Veneția. Orientări privind reglementarea partidelor politice. „În special, ar trebui evitată cerința ca unui cetățean să i se permită să semneze în sprijinul unui singur partid, deoarece o astfel de reglementare i-ar afecta dreptul la libertatea de asociere și ar putea descalifica cu ușurință partidele în pofida încercărilor lor de bună credință de a îndeplini această cerință.

⁹⁷ Grupul de inițiativă care îl susține pe Alexandru Arseni nu a depus semnături de susținere și setul de documente.

⁹⁸ Alexandr Stoianoglo, "Partidul Socialiștilor din Republica Moldova"; Maia Sandu, "Partidul Acțiune și Solidaritate"; Renato Usatii, "Partidul Nostru"; Vasile Tarlev, "Partidul pentru Viitorul Moldovei"; Irina Vlah, candidat independent; Ion Chicu, "Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei"; Andrei Năstase, candidat independent; Octavian ȚÎCU, Blocul electoral "Împreună"; Victoria Furtună, candidat independent; Tudor Ulianovschi, candidat independent; Natalia Morari, candidați independenți.

număr insuficient de semnături.⁹⁹ Candidatul a contestat decizia CEC la Curtea de Apel Chișinău și, ulterior, la Curtea Supremă de Justiție, iar ambele instanțe au menținut decizia CEC.

Procesul de verificare a semnăturilor este în conformitate cu bunele practici și a fost efectuat în mod transparent.¹⁰⁰ Cinci dintre candidații înregistrați au fost susținuți de partide politice, unul de un bloc electoral, iar cinci au candidat ca independenți.

Înregistrarea concurenților pentru referendum

Doar partidele politice s-au putut înregistra în calitate de concurenți electorali pentru referendum. După ce CEC a publicat lista partidelor politice eligibile, în baza datelor de la Agenția Servicii Publice, partidele politice și blocurile electorale trebuiau să depună cererile de înregistrare la CEC. Acest lucru trebuia să se întâmple nu mai devreme de 60 de zile și nu mai târziu de 30 de zile înainte de data referendumului. În cererile lor de înregistrare, partidele trebuiau să declare dacă susțin opțiunea "Da" sau "Nu" în cadrul referendumului.

În termenul stabilit, 19 partide politice și blocuri electorale au depus cereri de înregistrare în calitate de concurenți la referendum. Dintre acestea, CEC a înregistrat 16.¹⁰¹ Ulterior, la 14 septembrie, CEC a decis să excludă partidului Șansa¹⁰² după ce Curtea de Apel Bălți a decis să limiteze activitatea partidului pentru o perioadă de trei luni din cauza încălcărilor legate de obligațiile financiare, făcându-l neeligibil să participe la referendum. După anularea înregistrării partidului Șansă, numărul total de concurenți la referendum s-a redus la 15.¹⁰³ Hotărârea CEC de

⁹⁹ Candidatura lui Igor Munteanu la funcția de Președinte al Republicii Moldova a fost respinsă pentru că numărul de semnături valabile colectate a fost sub minimul legal de 15.000, iar semnăturile au fost valabile în mai puțin de jumătate din unitățile administrativ-teritoriale necesare. [Decizia CEC](#).

¹⁰⁰ Codul de bune practici în materie electorală ([CDL-AD\(2002\)023rev.](#), Orientări I.1.3. Înaintarea candidaturilor, iii: "Verificarea semnăturilor trebuie să fie guvernată de reguli clare, în special în ceea ce privește termenele limită; Procesul de verificare trebuie, în principiu, să acopere toate semnăturile; cu toate acestea, odată ce s-a stabilit dincolo de orice îndoială că a fost colectat numărul necesar de semnături, semnăturile rămase nu trebuie verificate."

¹⁰¹ Partidul Politic "[VICTORIE](#)" nu a fost înregistrat în calitate de concurent la referendum deoarece nu a furnizat documentația solicitată în termenele stabilite, iar acțiunile sale au fost considerate o încercare de a forma un bloc electoral "camuflat", încălcând transparența și legalitatea în procesul electoral; Partidul Politic "[PACE](#)" nu a fost înregistrat în calitate de concurent la referendum deoarece decizia de participare a fost luată de un organ de partid care nu avea autoritatea necesară în conformitate cu propriul statut, iar partidul nu a furnizat documentele necesare pentru a clarifica această problemă în termenele stabilite; Blocul electoral "[Victorie - Pobeda](#)" nu a fost înregistrat în calitate de concurent la referendum deoarece nu a remediat deficiențele identificate în cererea sa, în special în ceea ce privește utilizarea unui nume considerat identic cu un partid politic existent, ceea ce a încălcat reglementările stabilite de Comisia Electorală Centrală.

¹⁰² [Hotărârea CEC nr. 2864 din 14.09.2024](#) "Cu privire la executarea hotărârii Curții de Apel Bălți din 11 septembrie 2024".

¹⁰³ În total 14 partide: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova; Partidul Verde Ecologist; Mișcarea Respect Moldova; Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa; Partidul Renașterea; Coaliția pentru Unitate și Binefacere; Partidul Acțiune și Solidaritate; Mișcarea Alternativa Națională; Democrația Acasă; Alianța Pentru Unirea Românilor; Partidul Reunificării Naționale "ACASĂ"; Partidul Social Democrat European; Voința Poporului, și un bloc electoral: Blocul Electoral "Împreună". În timp ce Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și Partidul Renașterea sunt înregistrați pentru susținerea opțiunii "NU", ceilalți 13 concurenți sunt înregistrați pentru opțiunea "DA".

a înregistra Partidul Politic "Voința Poporului"¹⁰⁴ în calitate de participant la Referendum a fost adoptată la patru zile de la depunerea cererii, în contradicție cu prevederile legale.¹⁰⁵

Campania electorală și finanțarea campaniei

Campania electorală

Dreptul de a face campanie electorală îl au cetățenii partidele politice, blocurile electorale, candidații și persoanele de încredere ale candidaților prezidențiali care au fost înregistrați de CEC,¹⁰⁶ în conformitate cu restricțiile stabilite în Codul electoral.¹⁰⁷ Dreptul de a face campanie pentru referendum este acordat doar în cadrul a două opțiuni: "Da" sau "Nu". Pe lângă capitolul VIII din Codul electoral 2022, campania electorală, precum și drepturile și obligațiile concurenților electorali sunt reglementate și de diverse alte legi.¹⁰⁸

Campania oficială începe la înregistrarea unui candidat sau concurent electoral, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor.¹⁰⁹ Pentru alegerile prezidențiale și referendumul din 2024, campania a început oficial la 20 septembrie și a continuat până vineri, 18 octombrie. Ultima zi dinaintea zilei alegerilor a fost ziua tăcerii. În cazul excluderii unor candidați campaniile se puteau încheia mai devreme.

În contradicție cu bunele practici, procesul de verificare a semnăturilor se suprapune cu începutul campaniei electorale.¹¹⁰ Procedura de desemnare a candidaților la președinție începe cu 60 de zile înainte de ziua alegerilor și se termină cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor.¹¹¹ Astfel, începutul campaniei se suprapune cu termenul limită pentru depunerea semnăturilor (20 septembrie în cazul acestor alegeri), iar începerea campaniilor candidaților care își înaintează candidatura mai aproape de termenul limită, întârzie, având în vedere timpul necesar CEC pentru a hotărî cu privire la candidatura lor și pentru a furniza documentele necesare.¹¹² Această suprapunere a avut consecințe

¹⁰⁴ Decizia nr. 2945 "[cu privire la cererea de înregistrare a Partidului Politic "Voința Poporului" în calitate de participant la referendumul republican constituțional din 20 octombrie 2024](#)", din 24.09.2024

¹⁰⁵ Articolul 200, (5) din Codul electoral: "*Comisia Electorală Centrală, în termen de 3 zile, examinează cererea și documentele anexate și adoptă o hotărîre privind înregistrarea partidului politic sau a blocului electoral de partide în calitate de participant la referendumul republican sau privind refuzul motivat de înregistrare.*"

¹⁰⁶ Codul electoral, articolul 70, alin. 1.

¹⁰⁷ *Ibidem*, alineatul (2), stipulează restricțiile și limitările acestui drept.

¹⁰⁸ Inclusiv Codul penal din 2002, Codul contravențional din 2008, Codul serviciilor media audiovizuale din 2018, Legea din 2011 privind protecția datelor cu caracter personal, Legea din 2007 privind partidele politice, Legea din 2022 privind publicitatea, Legea din 2000 privind cetățenia și regulamentele CEC.

¹⁰⁹ Articolul 70 alineatul (3) din Codul electoral.

¹¹⁰ În conformitate cu Codul de bune practici în materie electorală ([CDL-AD\(2002\)023rev](#), Orientări, punctul I.1.3. Depunerea semnăturilor, v., validarea semnăturilor trebuie să fie finalizată până la începerea campaniei electorale;

¹¹¹ ENEMO a exprimat anterior preocupări similare cu privire la suprapunerea dintre termenul limită de înregistrare a candidaților și începutul campaniei în Moldova. Candidații care se înregistrează mai devreme pot începe campania înaintea celorlalți, creându-se astfel condiții de concurență inegale. Prin urmare, ENEMO a recomandat modificarea acestei practici și a cadrului juridic corespunzător.

¹¹² Procesul poate fi întârziat și mai mult în cazul în care un candidat este respins de CEC, depune o plângere la o instanță de judecată și i se acordă dreptul de a candida la alegeri mai târziu în cursul campaniei.

directe asupra acestor alegeri, deoarece unii candidați au început campania mai târziu decât alții,¹¹³ cel târziu la 29 septembrie, astfel fiind privați de o parte semnificativă a timpului alocat pentru campanie.¹¹⁴

Mai multe restricții se aplică campaniei, inclusiv restricția de organizare de evenimente publice care nu fac parte din campanie;¹¹⁵ sau utilizarea imaginilor unor entități locale și străine.¹¹⁶ Pe parcursul întregii perioade electorale, organizarea transportului alegătorilor la secțiile de votare este interzisă.¹¹⁷

În general, candidații prezidențiali și participanții la referendum au putut face campanie liber.¹¹⁸ Observatorii ENEMO nu au raportat niciun act de violență sau intimidare față de candidați, împiedicându-i să își prezinte liber opiniile și calificările. Cu toate acestea, unele partide politice au depus plângeri oficiale la procuratură cu privire la confiscarea materialelor promoționale, în timp ce poliția explica aceste acțiuni ca făcând parte din investigațiile sale privind presupusa finanțare ilicită prin intermediul grupurilor criminale organizate.¹¹⁹

În mare parte, campania electorală a fost calmă, iar campania a fost, în general, discretă, în special cea pentru referendum. Încălțările minore ale legii au fost raportate și prelucrate de autoritățile de aplicare a legii și de alte instituții¹²⁰. Candidații s-au concentrat în mod principal pe mass-media

¹¹³ Până la 29 septembrie.

¹¹⁴ După cum au precizat candidații, candidatul Andrei Năstase și-a lansat campania la 27 septembrie, Tudor Ulianoschi la 29 septembrie, în timp ce Natalia Morari a lansat doar o campanie pe Youtube la 27 septembrie, iar primul său eveniment de campanie a avut loc la 7 octombrie. Ea a susținut că motivele acestei întârzieri au fost, de asemenea, înregistrarea târzie și dificultățile legate de contul bancar.

¹¹⁵ De exemplu, concurenții electorali nu pot organiza concerte, concursuri sau alte evenimente, nu pot afișa sloganuri, mesaje sau distribui materiale care includ simbolurile concurentului sau alte elemente de identificare în timpul acestor evenimente# și nu au voie să participe la aceste evenimente în scopuri de promovare politică.

¹¹⁶ De exemplu, utilizarea imaginilor asociate cultelor religioase, oficialilor străini, instituțiilor de stat sau autorităților din alte țări, organizațiilor internaționale sau simbolurilor partidelor politice declarate neconstituționale este, de asemenea, strict interzisă. Mai mult, campania nu trebuie să prezinte simboluri ale statelor străine, figuri istorice sau orice imagini care promovează defăimarea statului, incită la război, agresiune, ură națională sau rasială, discriminare, separatism teritorial, violență publică sau prezintă o amenințare la adresa ordinii constituționale.

¹¹⁷ Codul electoral al Republicii Moldova, articolul 70 alineatul (5).

¹¹⁸ Documentul CSCE de la Copenhaga, punctul 7.7. "[Pentru a se asigura că voința poporului servește drept bază a autorității guvernamentale, statele participante se vor] asigura că legislația și politicile publice funcționează pentru a permite desfășurarea campaniei politice într-o atmosferă corectă și liberă, în care nici măsurile administrative, nici violența și nici intimidarea nu împiedică partidele și candidații să își prezinte în mod liber opiniile și calificările sau nu împiedică alegătorii să le cunoască și să le discute sau să își exprime votul fără teama de represalii;"

¹¹⁹ Acest lucru se referă la cazul partidului politic "Renastere", care a informat misiunea cu privire la activitățile menționate.

¹²⁰ După cum se stipulează în raportul Inspectoratului General de Poliție către CEC, încălcările s-au referit în mare parte la următoarele prevederi legale: art. 364 alin. din Codul contravențional(10) Producerea, distribuirea, furnizarea și/sau difuzarea publicității politice care nu întrunește condițiile Legii nr. 62/2022 cu privire la publicitate și ale Codului electoral nr. 325/2022), art. 50 alin. (1) al Codului contravențional (Afișarea materialului de agitație electorală sau a materialului de susținere a referendumului în alt loc decât cel stabilit, precum și deteriorarea acestuia) art. 50 alin. (2) al Codului contravențional (Producerea, distribuirea, furnizarea și/sau difuzarea materialelor publicitare de agitație electorală care nu întrunesc condițiile Legii nr.62/2022 cu privire la publicitate și ale Codului electoral nr.325/2022), art. 364 alin. (2) al Codului contravențional (amplasarea mijloacelor de publicitate exterioară pe arbori), art. 364 alin. (5) al Codului contravențional (Prezentarea, producerea sau difuzarea fără autorizație a publicității ședințelor medicale în masă cu folosirea metodelor de influență psihică).

tradiționale, cum ar fi televiziunea și radioul, precum și pe platformele rețelelor de socializare. Candidații au distribuit materiale de campanie, au organizat mici întâlniri cu alegătorii și angajații și s-au angajat în acțiuni de agitație de la ușă la ușă. Cele mai vizibile activități de campanie au fost desfășurate de Maia Sandu, Alexandr Stoianoglo, Renato Usatîi și în mai mică măsură Irina Vlah.¹²¹

O parte semnificativă a mesajelor de campanie ale candidaților prezidențiali s-a axat pe probleme economice și sociale.¹²² Deși politica externă și orientarea geopolitică a țării sunt discutate pe larg în spațiul public, în special în contextul campaniei pentru referendum, acestea nu au fost puse pe prim plan în subiectele de discuție ale candidaților prezidențiali în campania electorală. Multe dintre promisiunile și părțile platformelor promoționale ale candidaților prezidențiali au depășit competențele legale și constituționale ale instituției prezidențiale.¹²³ Candidatul partidului de guvernământ, președintele în exercițiu, a subliniat în mod frecvent ajutorul financiar al Uniunii Europene, prezentând impactul tangibil al acestuia asupra diferitelor proiecte de infrastructură din țară.

Campania pentru referendum s-a referit în principal la UE și la relațiile externe. Cu toate acestea, activitățile de campanie pentru referendum au avut un profil mult mai scăzut, atât în rândul partidelor înregistrate pentru campania de referendum, cât și în mass-media tradiționale și rețele de socializare..

Deși au avut loc o serie de dezbateri, nu toți candidații invitați au participat la toate acestea, transformând multe dintre ele în interviuri cu un candidat prezent. Reticența candidaților de a apărea în dezbateri televizate și media este un motiv de îngrijorare. În general, ENEMO apreciază că acest lucru a redus standardele¹²⁴ pentru informarea adecvată a cetățenilor cu privire la programele, capacitățile și intențiile generale ale candidaților, pe lângă cerințele și sarcinile funcției prezidențiale. Acest lucru ar fi putut limita posibilitatea cetățenilor de a face o alegere în deplină cunoștință de cauză.

Candidaților le este interzisă utilizarea resurselor administrative în timpul campaniei. Aceasta include participarea la sau lansarea de proiecte de infrastructură sau activități de achiziții publice finanțate de la bugetul național, precum și utilizarea de echipamente, facilități sau bunuri publice. Mai mult ca atât, în cazul în care funcționarii publici joacă un rol activ în campania electorală pentru candidați, unii dintre aceștia trebuie să-și suspende atribuțiile oficiale pe durata campaniei. Cu toate acestea, această regulă nu se aplică președintelui Parlamentului, prim-ministrului sau președintelui Republicii Moldova, lăsând loc înalților funcționari de stat să își folosească funcțiile oficiale ca mijloc de a face campanie.

¹²¹ Ultimul a declarat că și-a desfășurat în principal campania în regiunile din nord și sud.

¹²² Acestea au inclus proiecte de infrastructură și dezvoltare economică, cum ar fi industrializarea, lucrări publice privind infrastructura rutieră, probleme legate de diaspora, mobilitatea tinerilor, educația, crearea de locuri de muncă, lupta împotriva corupției și aprovizionarea cu energie, inclusiv diversificarea surselor de energie.

¹²³ Deși președintele are dreptul de a propune legi, ceea ce îi conferă de facto puteri largi în ceea ce privește înaintarea inițiativelor, decizia finală cu privire la aceste inițiative îi revine Parlamentului.

¹²⁴ [Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice](#), Art. 19, alin. 2: "Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa."

Misiunea a observat că publicitățile legate de campania "Europa pentru tine"¹²⁵, care a început în iulie 2024 și s-a încheiat oficial la 18 august, erau încă vizibile pe majoritatea paginilor web ale guvernului, în paralel cu campania pentru referendum, pe parcursul campaniei electorale. Mai mult, înalți demnitari de stat, inclusiv președintele, miniștrii și prim-ministrul, au participat activ la o serie de evenimente instituționale în timpul campaniei. S-ar putea ridica îngrijorări cu privire la faptul că îndeplinirea acestor atribuții oficiale și reflectarea frecventă a unor astfel de subiecte în cadrul emisiunilor de știri difuzate de diverse mijloace de informare în masă ar fi putut avantaja partidul de guvernământ și candidatul acestuia.¹²⁶ Deși acest lucru nu este interzis de legislația moldovenească, ENEMO constată că guvernul și alte organe de stat nu s-au abținut de la desfășurarea de activități pe teme strâns legate de referendum în timpul perioadei de campanie.¹²⁷

Mai mulți interlocutori ai misiunii au adus acuzații privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative, cum ar fi implicarea funcționarilor publici în activități de campanie în timpul orelor de lucru și implicarea funcționarilor publici în colectarea de semnături pentru anumiți candidați.

Pe lângă candidații înregistrați oficial pentru cursa prezidențială și partidele care fac campanie pentru referendum, misiunea a observat și a fost informată cu privire la activitățile unor terțe părți neînregistrate. Aceste grupuri, deși nu erau înregistrate oficial, s-au implicat activ în eforturile de promovare a mesajelor legate atât de referendum, cât și de campania prezidențială. În Moldova nu există prevederi legale care să reglementeze campaniile electorale ale terților. Această lipsă de reglementare adecvată prezintă riscuri semnificative de introducere a banilor iliciți în procesele politice, cum ar fi banii proveniți din activități infracționale sau din țări străine. Acest lucru a pus și mai mult la încercare capacitatea instituțiilor de a aborda aceste activități.

Mai multe entități, cum ar fi grupul neînregistrat Victorie sau chiar reprezentanți ai instituțiilor, inclusiv Bașcanul (guvernatorul) Găgăuziei, doamna Evghenia Guțul¹²⁸, au făcut campanie în mod deschis pentru opțiunea "Nu" în cadrul referendumului¹²⁹, chiar dacă nu au fost înregistrați oficial pentru campania referendumului¹³⁰. Potrivit raportului Inspectoratului General de Poliție, grupul Victorie și partidul Renastere au înregistrat cel mai mare număr de încălcări privind campania electorală interzisă.

Cea mai semnificativă amenințare prezentată de terți pentru campaniile electorale și de referendum a fost rețeaua creată de Ilan Shor, ale cărei activități au vizat în mod constant și public subminarea

¹²⁵ Guvernul Republicii Moldova. a se vedea [link-ul](#).

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ În conformitate cu Codul de bune practici în materie de referendum al Comisiei de la Veneția ([CDL-AD\(2022\)015](#)), "autoritățile administrative trebuie să își respecte, pe toată durata campaniei, obligația de neutralitate [...], care constituie un element de asigurare a liberei formări a voinței alegătorilor."

¹²⁸ Cazul Bașcanei Găgăuziei a fost trimis în judecată la 24 aprilie 2024. Potrivit Procuraturii Anticorupție, în perioada 2019-2022, Guțul, în timp ce activa în calitate de secretar al partidului neconstituțional Șor, a importat sistematic și zilnic bani din Rusia în Moldova.

¹²⁹ <https://newtv.md/toate-stirile/bascanul-gagauziei-a-indemnat-moldovenii-sa-voteze-nu-integrarii-europene-la-referendum-sa-ne-aparam-patria>

¹³⁰ Între timp, pe lângă această încălcare a legilor interne privind campania electorală, Consiliul UE a impus sancțiuni împotriva Evgheniei Guțul# la 14 octombrie, cu argumente pentru promovarea separatismului în regiunea Găgăuzia și încercarea de a răsturna ordinea constituțională și amenințarea suveranității și independenței Moldovei. Sancțiunile au inclus, printre altele, interdicția de a călători în UE și înghețarea activelor.

integrității electorale și a stabilității sistemului instituțional prin scheme masive de cumpărare a voturilor, care sunt investigate în mod activ de autorități.¹³¹

Misiunea a observat o serie de părți terțe care difuzau publicitate plătită pe platformele de social media ale Meta (Facebook și Instagram), deși nu aveau legătură directă cu niciun concurent înregistrat oficial.¹³² Cu toate acestea, pe măsură ce campania avansa, Meta și-a intensificat eforturile și a reușit să dezmembreze o parte semnificativă a rețelei de dezinformare menite să influențeze opinia publică cu privire la alegerile din 20 octombrie.¹³³

În cadrul unei conferințe de presă organizate la 3 octombrie, șeful Inspectoratului General de Poliție, dl Viorel Cernăteanu, și șefa Procuraturii Anticorupție, dna Veronica Drăgălin, au prezentat rezultatele unei anchete penale privind scheme de finanțare ilegală și cumpărare de voturi.¹³⁴ Misiunea a fost informată că ancheta este încă în desfășurare și că au existat anunțuri publice din partea Inspectoratului General al Poliției conform cărora mai mulți candidați înregistrați la alegerile prezidențiale ar putea beneficia de această schemă. Cu toate acestea, până în ziua alegerilor, nu au existat știri suplimentare cu privire la aceste presupuse conexiuni, dar IGP și Procuratura anticorupție au continuat eforturile de investigare, cu activități vizibile și pe teren, inclusiv confiscarea de materiale electorale, mijloace financiare și reținerea unui număr de persoane în legătură cu presupuse activități infracționale.

MOA subliniază rolul activ al clerului Bisericii Ortodoxe Ruse din Republica Moldova în promovarea mai multor candidați, fapt adus la cunoștința misiunii și reflectat de către mass-media în timpul campaniei.¹³⁵ Pe lângă acesta, mai mulți interlocutori instituționali și nu numai, inclusiv din partidele politice, au informat MOA despre alte câteva metode de implicare a aceluiași cult religios în campania electorală. Printre acestea, campanie făcută de membri ai clerului folosind mesaje politice cu privire la alegerile și referendumul în timpul activităților lor oficiale și

¹³¹ Una dintre aceste încercări s-a făcut în formă de o adresare video pe platforma Telegram, în care Ilan Șor a invitat cetățenii să se alature rețelei sale pentru 500 LEI și că, după ce va vota cu succes, le va plăti în schimb încă 5000 LEI. Videoul a fost distribuit pe Telegram, însă a fost șters, deoarece Telegram a blocat câteva canale.

¹³² O parte dintre aceste pagini au fost blocate pentru că nu respectau standardele de publicitate ale Meta, iar anunțurile nu mai sunt vizibile. Treisprezece dintre aceste pagini de Facebook observate de ENEMO au cheltuit aproximativ 50 000 de euro pe parcursul perioadei de campanie împotriva referendumului și a actualei majorități. Pe de altă parte, ENEMO a constatat că trei pagini de Facebook au cheltuit, pe parcursul perioadei de campanie, aproximativ 18 000 de euro în publicitate în sprijinul referendumului / subliniind beneficiile Uniunii Europene. Multe dintre aceste pagini au avut publicitate activă în ziua alegerilor și cu o zi înainte, în timpul perioadei de tăcere electorală.

¹³³ Rețeaua folosea identități false și branduri de știri fabricate în limba rusă pentru a disemina informații tendențioase care favorizau Rusia și criticau Uniunea Europeană. Meta a constatat că rețeaua era condusă de persoane din Rusia și Moldova, care lucrau împreună din regiunea transnistreană. Brandurile fictive, cum ar fi "Tresh Kich", "Moldovan Mole", "Insider Moldova" și "Gagauzia on Air", se prezentau drept instituții de presă independente, dar de fapt răspândeau dezinformare. Potrivit rapoartelor mass-media, până la 11 octombrie, compania a blocat în total 7 conturi de Facebook, 23 de pagini, 1 grup și 20 de conturi Instagram. Vedeți [aici](#).

¹³⁴ Întreaga schemă a fost organizată prin plăți către o rețea de 130 de coordonatori și 130.000 de cetățeni ai Republicii Moldova, care primeau aproximativ 100 de EURO în conturile lor prin intermediul aplicației băncii PSB (Promsvyazbank), deținută de Rusia, în schimbul votării pentru un anumit candidat și a votării "Nu" la referendum. Întreaga schemă descoperită era în valoare de aproximativ 15 milioane USD, cu 130 de coordonatori care primeau lunar 45 de mii LEI. A se vedea [aici](#).

¹³⁵ Discursurile și adresarea clerului la eveniment cu politicienii și candidații opoziției implicați. Evenimentul a fost organizat de Biserica Rusă din Republica Moldova, la 6 octombrie, în cadrul unui așa-numit "Marș al Păcii". Vezi linkurile [1](#) și [2](#).

neoficiale, precum și acuzații neconfirmate privind participarea la finanțarea ilegală a anumitor actori politici. Mai mult ca atât, Mitropolitul Besarabiei făcea apel la cetățeni să iasă la vot în cadrul alegerilor și al referendumului.¹³⁶ În 2016, Curtea Constituțională a decis că participarea cultelor religioase la alegeri încalcă Constituția.¹³⁷

Un aspect specific a acestui ciclu electoral a fost faptul că campania electorală s-a desfășurat în paralel cu campania pentru referendum. Deoarece acestea sunt două scrutinuri diferite, partidele politice care făceau campanie atât în pentru alegerile prezidențiale, cât și în cea pentru referendum erau obligate prin lege să aibă fonduri și conturi separate, cu procese și documente separate pentru raportarea către instituții. ENEMO consideră că, în cazul în care un referendum are loc în același timp cu alte alegeri generale, cele două campanii ar trebui să fie clar separate. Două partide, PAS și Blocul Electoral "Împreună", au fost singurele entități politice care au avut potențialul de a obține beneficii suplimentare din dubla campanie, deoarece au fost singurele înregistrate atât în campania pentru referendum, cât și în cea pentru alegerile prezidențiale. Atât aceste partide, cât și candidații prezidențiali respectivi susținuți de acestea au respectat normele în ceea ce privește raportarea financiară.

Atât CEC, cât și Consiliul Audiovizualului au confirmat misiunii ENEMO că o atenție deosebită a fost acordată monitorizării eventualei suprapunerii a celor două campanii, pentru candidații la președinție care nu s-au înscris la referendum, atât în mass-media, cât și în activitățile de campanie. În conformitate cu aceasta, au fost făcute unele excepții pentru mass-media, în care o treime din timpul de antenă al candidaților sau al reprezentanților acestora difuzat la televiziune sau la radio putea fi dedicat discutării chestiunilor legate de UE și de politica externă care s-ar putea suprapune cu referendumul.

Finanțarea campaniei

Finanțarea campaniilor electorale este în mare parte reglementată de capitolul V al Codului electoral¹³⁸. Cadrul juridic este elaborat în continuare prin regulamentele CEC, inclusiv Regulamentul privind finanțarea partidelor politice și Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale, ambele adoptate în august 2023.

De la ultimele alegeri prezidențiale și, în special, odată cu adoptarea noului Cod electoral în 2022, au fost operate modificări semnificative în cadrul juridic care reglementează finanțarea campaniilor electorale, în vederea asigurării unei alinieri mai bune la standardele internaționale și la recomandările Comisiei de la Veneția, ale Grupului de state împotriva corupției (GRECO) și ale observatorilor internaționali și naționali. Unele dintre aceste noi prevederi au introdus o supraveghere mai strictă a veniturilor donatorilor, instrucțiuni mai clare privind raportarea financiară și orientări mai detaliate pentru controlul și supravegherea de către CEC a finanțării campaniilor electorale.

¹³⁶ A se vedea [aici](#).

¹³⁷ Curtea Constituțională, Hotărârea Deciziei Curții Constituționale nr. 28g / 2016 privind încălcarea dreptului la libertatea religioasă și egalitatea de gen. vezi [aici](#).

¹³⁸ Printre celelalte legi aplicabile se numără capitolul V din Codul electoral, Legea din 2007 privind partidele politice, Codul penal din 2002, Codul contravențional din 2008 și Legea din 2022 privind publicitatea.

Concurenții electorali la alegerile prezidențiale trebuie să deschidă un cont bancar cu mențiunea "Fond electoral", în termen de trei zile de la înregistrarea lor și să notifice CEC în termen de 24 de ore. Transferurile din fond pot avea loc numai după înregistrarea candidatului, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Potrivit CEC și interlocutorilor misiunii, mai mulți candidați prezidențiali au întâmpinat dificultăți în deschiderea acestui cont bancar.

Unii dintre candidații la funcția de președinte au informat MOA că au întâmpinat dificultăți la deschiderea conturilor bancare. Printre acestea se numără respingeri neargumentate de către bănci ale cererilor lor de deschidere a unui cont dedicat, amânări neargumentate ale termenelor limită pentru deschiderea conturilor etc. Aceste aspecte accentuează problema menționată anterior de suprapunere a termenelor de înregistrare a candidaților și de începere a campaniei.

Candidații erau obligați să desemneze un trezorer responsabil de gestionarea contului de campanie. Băncile furnizează CEC rapoarte electronice zilnice privind toate tranzacțiile, în timp ce concurenții au trebuit să prezinte un raport financiar inițial în termen de trei zile de la deschiderea contului, urmat de rapoarte săptămânale prin intermediul modulului electronic "Control financiar". Raportul financiar final va trebui prezentat în termen de trei zile după ziua alegerilor, iar CEC trebuie să publice toate rapoartele în termen de 24 de ore de la primirea lor. Mai mulți interlocutori ai ENEMO din rândul concurenților electorali și-au exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că cerințele sporite de raportare financiară sunt împovărătoare și cronofage, în special în cazul partidelor mai mici și candidaților independenți la funcția de președinte care nu dispun de o infrastructură de partid profesională. În pofida lipsei de personal, CEC a gestionat supravegherea finanțării campaniei în timp util și eficient.

Candidații și-au putut finanța campaniile din fonduri proprii, dar și prin transfer de bani din conturile partidului (care puteau include subvenții de la bugetul de stat), cotizații, donații sau împrumuturi cu dobândă zero. Donațiile în natură, serviciile gratuite și activitățile de voluntariat trebuie raportate la valoarea lor de piață în rapoartele financiare, în timp ce donațiile în numerar trebuie depuse direct în "Fondul electoral".

Potrivit rapoartelor depuse la CEC pentru primele trei săptămâni ale campaniei electorale prezidențiale, cheltuielile efectuate de candidați au fost următoarele¹³⁹ : președintele în exercițiu Maia Sandu a cheltuit 8.786.109 lei, iar a doua cea mai scumpă campanie a fost a lui Renato Usatîi cu 4.671.890 lei; Alexandr Stoianoglo a cheltuit 4.167.948 lei, iar pozițiile patru și cinci le-au ocupat candidații independenți Irina Vlah cu 2.279.015 lei și Natalia Morari cu 1.235.509 lei. Octavian Ticu cu 249.600 de lei și Tudor Ulianovschi cu 276.828 de lei s-au situat la capătul listei cheltuielilor totale ale candidaților pe parcursul campaniei.¹⁴⁰

¹³⁹ Promo-Lex, (15.10.2024) N.4 Raport de monitorizare. vezi [aici](#).

¹⁴⁰ Cetățenilor li s-a permis să doneze pentru unul sau mai mulți concurenți electorali, donațiile fiind limitate la șase salarii medii lunare sau la cel mult 30 % din venitul lor anual din anul precedent, plafonat la 82 200 de lei (13 700 de lei x 6 luni). Pentru funcționarii publici, oficialii, cei cu statut special sau angajații care fac obiectul Legii nr. 133/2016 privind declarația de avere și intereselor personale, donațiile au fost limitate la 10 la sută din venitul lor anual, dar nu mai mult de șase salarii medii lunare. Persoanele juridice ar putea contribui cu până la douăsprezece salarii medii lunare, plafonate la 164 400 de lei pentru 2024.

Potrivit rapoartelor oficiale privind finanțarea campaniei, majoritatea concurenților înscriși la Referendum nu au avut venituri sau cheltuieli. Cele mai mari cheltuieli au fost raportate de PAS - 1.088.825 lei, urmat de PCRM - 220.903 lei și Renastere - 172.793 lei.¹⁴¹ ENEMO consideră că concurenții electorali care au raportat că nu au avut venituri sau cheltuieli ridică semne de întrebare cu privire la scopului înregistrării lor pentru a participa la campanie.

În timp ce CEC este principalul organ responsabil pentru primirea, supravegherea și controlul rapoartelor financiare privind finanțarea campaniilor electorale, Procuratura Anticorupție și Centrul Național Anticorupție au sarcina de a supraveghea diferite aspecte ale controlului financiar în procesul electoral.

În cazurile de nerespectare a reglementărilor privind finanțarea campaniilor electorale, CEC dispune de o serie de măsuri de executare. Printre acestea se numără emiterea de avertismente, suspendarea timpului de antenă gratuit sau plătit al candidaților pe o perioadă de 24 - 48 de ore și reținerea fondurilor de la bugetul de stat. Sancțiunile mai grave pot implica sancțiuni contravenționale, iar în cazurile cele mai grave, excluderea concurentului electoral.

Potrivit CEC, până la data publicării acestei declarații, nu au fost constatate întârzieri sau încălcări semnificative în raportarea financiară. Cu toate acestea, mai mulți candidați au fost sancționați cu avertismente în baza unor încălcări minore, în timp ce un candidat la președinție a fost sancționat cu privarea de timp de antenă timp de 48 de ore, pe motiv de neraportare parțială a costurilor directe de campanie¹⁴². Mai mult, cuantumul sancțiunilor față de mai mulți concurenți electorali a crescut pe măsură ce ziua alegerilor se apropia. Partidul "Pentru Viitorul Moldovei", care îl susține pe candidatul la funcția de președinte, dl Vasile Tarlev, a fost sancționat cu 12 luni de suspendare a finanțării din fondurile de stat pentru încălcarea plafonului financiar. Potrivit CEC, în perioada monitorizată, partidul a cheltuit cu 1,74% mai mult decât suma calculată și permisă.¹⁴³

În mai 2021, Consiliul Suprem de Securitate, un organ consultativ al Președintelui Republicii Moldova, a recomandat CEC să înființeze un grup de lucru interinstituțional,¹⁴⁴ pentru a depista și investiga finanțarea ilegală a campaniilor electorale. Această recomandare a fost pusă în aplicare în timpul alegerilor locale din 2023 și a fost restabilită în timpul acestui ciclu electoral prezidențial. Potrivit CEC, grupul de lucru nu a avut nicio ședință oficială în timpul acestor alegeri, dar competențele Grupului de lucru interinstituțional s-au exercitat prin comunicarea directă a membrilor săi în cazurile în care această cooperare interinstituțională a fost necesară.

Potrivit CEC, nu a fost adoptată nicio procedură internă sau lege secundară care să reglementeze cooperarea concretă între instituțiile implicate în Grupul de lucru interinstituțional. Chiar dacă unele dintre instituțiile implicate și-au exprimat satisfacția cu privire la cooperarea reciprocă,

¹⁴¹ Comisia Electorală Centrală, a se vedea [aici](#).

¹⁴² Candidaților la funcția de președinte Andrei Năstase, Victoria Furtuna, Irina Vlah, Natalia Morari și Partidul pentru Viitorul Moldovei, care îl susține pe candidatul Vasile Tarlev, le-au fost aplicate atenționări, iar candidatul Tudor Ulianovschi a fost sancționat cu privarea de timp de antenă gratuit în mass-media cu acoperire națională timp de 48 de ore. Aceste sancțiuni au fost publicate la 12 octombrie 2024. Vezi [pagina web a CEC](#).

¹⁴³ Hotărârea CEC 18.10.2024, vezi [aici](#).

¹⁴⁴ Compus din reprezentanți ai CEC, Inspectoratului General al Poliției, Procuraturii Anticorupție, Centrului Național Anticorupție, Agenției Servicii Publice, Serviciului Tehnologie Informației și Securitate Cibernetică (STISC), Serviciului de Informații și Securitate (SIS) și ai altor organe relevante.

aceasta nu reprezintă o bază instituțională și juridică solidă pentru continuarea bunelor practici. În viitor, acest lucru riscă să rezume cooperarea la improvizație și a relații personale sau instituționale, ceea ce ar putea fi eventual dăunător sau chiar disfuncțional în ceea ce privește cooperarea interinstituțională menită să protejeze legalitatea proceselor electorale.

În iulie 2022, CEC a creat o nouă Direcție de supraveghere și control al finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale. Cu toate acestea, această direcție continuă să se confrunte cu provocări în ceea ce privește personalul. ENEMO apreciază că performanța a acestei direcții a fost în ansamblu satisfăcătoare și a fost pusă în aplicare într-un mod eficient și în timp util.

Cadrul juridic cu privire la finanțarea campaniilor electorale, în mare parte, este aliniat la recomandările Comisiei de la Veneția și ale GRECO. Cu toate acestea, situația socială și politică generală din Moldova este profund afectată de influența negativă a terților, fie entități ai altor state, fie persoane și grupuri care desfășoară activități economice, sociale și politice ilegale sau negative împotriva instituțiilor democratice și a statului de drept din Moldova.

Drept rezultat, atmosfera electorală are de suferit de pe urma acestor activități, după cum au afirmat mulți interlocutori ai ENEMO, care și-au exprimat îngrijorarea cu privire la riscurile "finanțării din umbră" în campaniile electorale, în special din surse străine și prin intermediul grupurilor și persoanelor ilegale. Aceștia au afirmat că aceste fonduri vin adesea sub formă de numerar, cartele preplătite, criptomonede sau transfer bancar direct prin plăți electronice.

Potrivit unor oficiali de rang înalt, instituțiile moldovenești încă nu dispun de capacități și resurse suficiente pentru combaterea eficientă și prevenirea timpurie a multora dintre aceste eforturi ilegale și antiinstituționale ale "terților". Cu toate acestea, diverse entități publice moldovenești depun eforturi semnificative pentru a spori transparența finanțării proceselor electorale și politice în general și pentru a preveni consecințele acestor acțiuni ilegale (a se vedea secțiunea Finanțarea Campaniei de mai sus). În afară de aceste eforturi, ENEMO a fost notificat cu privire la existența necesității și voinței mai multor instituții de a consolida cooperarea internațională și transferul de know-how și bune practici de la diverși actori internaționali în acest domeniu.¹⁴⁵

Pe lângă monitorizarea detaliată a cheltuielilor candidaților înregistrați și ai echipelor lor de campanie de către mai multe instituții de stat, reprezentanții societății civile, de asemenea, monitorizează și compară cheltuielile în cadrul ciclului electoral. Potrivit raportului organizației societății civile Promo-Lex, unii candidați subvaluează cheltuielile lor totale în timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale, ceea ce este un motiv de îngrijorare.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Interviuuri ale ENEMO cu reprezentanți superiori ai Comisiei Electorale Centrale, ai Procuraturii Anticorupție și ai Inspectoratului General de Poliție.

¹⁴⁶ Aceste afirmații ar trebui comparate cu rapoartele CEC, iar mai multe detalii pe acest subiect pot fi găsite în raportul organizației Promo-Lex [aici](#):

Media

Pe lângă Constituția¹⁴⁷ Republicii Moldova, media este reglementată de prevederi relevante privind libertatea de exprimare ale DUDO și CEDO care au fost încorporate în Legea cu privire la libertatea de exprimare. Codul penal¹⁴⁸ prevede sancțiuni pentru încălcarea intenționată a legilor referitoare la accesul la informație, obstrucționarea activității mass-media, intimidarea jurnaliștilor pentru critici și cenzură. Codul serviciilor media audiovizuale asigură corectitudinea informațiilor, independența editorială, autonomia de reglementare, pluralismul precum și protejează spațiul audiovizual național. Reflectarea campaniilor electorale și a referendumurilor în mass-media audiovizuale este reglementată de Codul electoral¹⁴⁹ și de regulamentele CEC aferente.¹⁵⁰

Codul electoral prevede accesul egal la publicitatea politică pentru toți concurenții electorali și stabilește orientări pentru reflectarea alegerilor de către mass-media,¹⁵¹ asigurând dreptul mass-media de a raporta fără interferențe. Jurnaliștilor acreditați de instituțiile mass-media și confirmați de CEC li se acordă acces la ședințele organelor electorale, la operațiunile electorale și la informațiile electorale. Au existat nouă instituții mass-media acreditate de CEC pentru a reflecta procesul electoral, inclusiv 59 de reprezentanți ai mass-media în total.¹⁵²

Partidele politice și candidații au beneficiat de timp de antenă gratuit¹⁵³ la posturile naționale de televiziune și au putut utiliza până la 2 minute pe zi pentru reclame plătite. Media online, însă, rămâne în mare măsură în afara acestor reglementări.

Până recent, televiziunea a fost considerată drept cel mai dominant și de încredere mijloc de comunicare în masă în Moldova. Cu toate acestea, în ultimii ani, ponderea cetățenilor, care se informează din portaluri de știri online și social media, este în creștere rapidă.¹⁵⁴ Această schimbare este susținută de creșterea penetrării internetului și de creșterea utilizării internetului mobil.¹⁵⁵ Această evoluție poate fi atribuită și suspendării licențelor de emisie pentru televiziunile care au fost acuzate că fac parte din campania de dezinformare a Rusiei începând cu 2022.¹⁵⁶

¹⁴⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 34. A se vedea [aici](#).

¹⁴⁸ Codul penal, articolul 180, 180¹, 180². A se vedea [aici](#).

¹⁴⁹ Articolele 89 și 90.

¹⁵⁰ CEC (2024) Hotărârea nr. 2660 - cu privire la particularitățile reflectării în mass-media a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

¹⁵¹ Codul electoral, articolul 89.

¹⁵² CEC (15.10.2024), Confirmarea jurnaliștilor, vezi [aici](#)

¹⁵³ 5 minute de timp de antenă TV și 10 minute de timp de antenă radio pentru fiecare candidat la președinție și participant la referendum [articolul 90 alineatul (7)]. Mai mult, furnizorii publici de servicii media acordă gratuit un minut de timp de antenă pe zi pentru publicitatea electorală [articolul 90 alineatul (8)].

¹⁵⁴ IRI (2024) Sondajul național din Moldova, mai-iunie 2024. A se vedea [aici](#).

¹⁵⁵ Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI) (2023) Statistici anuale. A se vedea [aici](#). Rata de penetrare a internetului fix la 100 de gospodării (persoane fizice) - 69,7% În 2023, numărul utilizatorilor activi de internet mobil a crescut cu 2,6% până la 2 902 946 milioane.

¹⁵⁶ Primul în Moldova, RTR Moldova, Accent TV, NTV Moldova, TV6, și Orhei TV în 2022; Orizont TV, ITV, Prime TV, Publika TV, Canal 2, și Canal 3 în 2023.

Începând cu 2024, Moldova ocupă locul 31 din 180 de țări în clasamentul mondial al libertății presei realizat de Reporteri fără Frontiere (RSF), cu un calificativ "satisfăcător". Cu toate acestea, reprezentanții mass-media, în special jurnaliștii de investigație, au raportat misiunii că devin frecvent ținte ale hărțuirii cibernetice, în timp ce mass-media independente continuă să se confrunte cu atacuri cibernetice continue.

În prezent, Moldova are 59 de canale TV (40 cu acoperire națională) și 61 de posturi de radio (șase cu acoperire națională)¹⁵⁷. Dintre acestea, 19 posturi de televiziune cu acoperire națională, un post regional (GRT) și 13 posturi de radio și-au exprimat în fața Consiliului Audiovizualului intenția de a reflecta procesul electoral.¹⁵⁸ Nouă posturi de televiziune și șapte posturi de radio au organizat dezbateri electorale¹⁵⁹. Misiunea a remarcat, de asemenea, unele mass-media online¹⁶⁰ care au organizat dezbateri, deși nu au fost înregistrate la Consiliul Audiovizualului, deoarece nu dețin o licență de radiodifuziune.

De la invazia Rusiei în Ucraina, în februarie 2022, autoritățile moldave au pus în aplicare măsuri de restricționare a retransmisiei anumitor canale media audiovizuale¹⁶¹ și au blocat mai multe site-uri¹⁶² implicate în răspândirea dezinformării cu privire la război, prezentând un risc pentru securitatea națională.

Cu toate acestea, dezinformarea a continuat să fie răspândită prin alte canale de informare. Multe portaluri și canale social media, în special pe Telegram¹⁶³, se aflau sub controlul lui Ilan Șor și al entităților politice și de afaceri pro-Kremlin, fie direct sau indirect. ENEMO a observat că aceste platforme și canale au fost o sursă de știri false, creând narațiuni false și negative cu privire la UE și la perspectivele Moldovei în calea integrării europene, cu scopul de a manipula alegătorii și de a submina instituțiile democratice, inclusiv procesul electoral.

Cu toate acestea, la 10 octombrie 2024, la solicitarea Inspectoratului Național de Investigații (INI), au fost blocate 15 canale și 95 de chatbot-uri Telegram afiliate oligarhului fugar Ilan Șor. După cum au declarat autoritățile moldovenești, aceste canale și chatbot-uri au fost utilizate pentru a facilita finanțarea ilegală a partidelor politice, mituirea alegătorilor și cumpărarea de voturi. Telegram a raportat la scurt timp că aceste canale "nu pot fi afișate deoarece au încălcat legile locale". ENEMO apreciază pozitiv măsurile de închidere a acestor canale pentru că au contribuit la scăderea nivelului de dezinformare în timpul procesului electoral.

¹⁵⁷ Consiliul Audio-Vizual, a se vedea [aici](#).

¹⁵⁸ Consiliul Audiovizual, Declarații de politică editorială pentru reflectarea alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional republican din 20 octombrie 2024, a se vedea [aici](#).

¹⁵⁹ Consiliul Audio-Vizual, a se vedea [aici](#).

¹⁶⁰ IPN, Nord News și Bas-TV.

¹⁶¹ În perioada 2022-2023, eforturile Comisiei pentru Situații Excepționale (CES) de a contracara dezinformarea au dus, printre altele, la suspendarea licențelor de emisie a 12 posturi de televiziune (6 în decembrie 2022 și alte 6 în noiembrie 2022) sub acuzația de răspândire de informații false.

¹⁶² Cel mai recent caz a fost cel din 3 octombrie, când Serviciul de informații și securitate (SIS) a interzis accesul la cinci site-uri web rusești înainte de alegeri, motivând că există "riscuri la adresa securității naționale".

¹⁶³ La momentul publicării declarației preliminare, canalele Telegram ale lui Ilan Șor și cele ale unui număr de alte persoane sau entități asociate acestuia nu pot fi accesate, acestea fiind blocate în baza încălcării legislației locale, potrivit mesajului afișat de platforma de social media atunci când se încearcă accesarea lor.

Furnizorii de servicii media care au reflectat alegerile au fost obligați de Codul electoral să își publice, în termen de șapte zile de la începerea perioadei electorale, condițiile pentru oferirea de spațiu publicitar și servicii conexe concurenților electorali. Aceste condiții trebuie prezentate atât CEC, cât și Consiliului Audiovizualului, iar CEC este responsabilă de publicarea lor pe platforma sa oficială. Mai mult, pe parcursul întregii perioade electorale, mijloacele de informare în masă trebuie să prezinte la CEC rapoarte săptămânale care să afișeze în detaliu veniturile obținute din publicitatea politică și electorală pentru fiecare partid politic, bloc electoral sau candidat.

Pe lângă cadrul juridic și instituțional existent, Consiliul Audiovizualului (CA) este responsabil pentru asigurarea respectării reglementărilor de către organele de radiodifuziune și televiziune pe parcursul întregii perioade electorale. CA monitorizează în mod activ posturile media pentru a menține corectitudinea și echilibrul în raportări. De asemenea, acesta tratează plângerile legate de mass-media. O modificare semnificativă a Codului electoral a extins și mai mult rolul CA, încredințându-i sarcina de a monitoriza îndeaproape programele de știri din anumite mijloace de difuzare în timpul perioadei preelectorale pentru a asigura o reflectare imparțială.

Pentru alegerile prezidențiale din 2024, CA a efectuat o monitorizare a reflectării a alegerilor prezidențiale și a referendumului de către media electronice, acoperind în 4 rapoarte întreaga perioadă de campanie de la 20 septembrie la 20 octombrie. În metodologia de monitorizare au fost incluse programele de știri și actualități, precum și dezbaterile electorale, difuzate de 18 furnizori de servicii media ale căror declarații de politică editorială pentru alegerile prezidențiale și referendum au fost aprobate de Consiliul Audiovizualului.¹⁶⁴

Primul raport de monitorizare al CA privind acoperirea mediatică a alegerilor prezidențiale și a referendumului a fost publicat la 4 octombrie, acoperind perioada de campanie între 20 și 29 septembrie 2024, inclusiv monitorizarea a 18 posturi de televiziune și peste 370 de cazuri publicate în legătură de alegeri. Monitorizarea nu a constatat nicio încălcare gravă a legislației privind mass-media în perioada monitorizată. Cu toate acestea, au fost depistate mai multe încălcări legate de echilibrul în reportaje și de tratamentul egal al candidaților. CA a decis să nu aplice nicio sancțiune acestor posturi radio și TV, în schimb, a decis să atragă atenția asupra încălcărilor menționate și să solicite acestor radiodifuzori să nu le repete.

În cel de-al doilea raport de monitorizare, care acoperă perioada 30 septembrie - 6 octombrie, Consiliul Audiovizualului a raportat mai multe încălcări. Șase posturi de televiziune au fost amendate cu câte 5 000 de lei pentru nerespectarea regulamentelor privind reflectarea alegerilor aprobate de Comisia Electorală Centrală, în special în ceea ce privește respectarea propriilor declarații de politică editorială și includerea subiectelor electorale în secțiunile desemnate.¹⁶⁵ Mai mult ca atât, postul de televiziune N4 a fost amendat cu 10 000 de lei pentru difuzarea gratuită a emisiunilor de promovare electorală după expirarea perioadei de 15 zile de la începerea campaniei, așa cum prevede Codul electoral.

¹⁶⁴Între timp, la 2 octombrie, CVA a respins plângerile candidatului la președinție Renato Usatîi și ale președintelui Partidului Comuniștilor, Vladimir Voronin, privind refuzul TRM de a difuza videoclipurile lor promoționale. TRM a refuzat să difuzeze videoclipurile, invocând conținutul discriminatoriu față de anumite grupuri sociale. CVA a menținut hotărârea TRM în ambele cazuri.

¹⁶⁵ TVC 21, TVR Moldova, SOR-TV, MEDIA TV, TV Elita și Studio-L.

În timpul examinării raportului de monitorizare pentru săptămână a doua, directorul CA și-a exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că TV Moldova 1 nu a reflectat subiecte electorale pe parcursul întregii perioade monitorizate. Unii interlocutori ai ENEMO din opoziție au susținut că mai multe posturi TV private au fost părtinitoare în favoarea partidului de guvernământ, mai ales înainte de perioada electorală. CA și-a exprimat, de asemenea, îngrijorarea cu privire la etica de raportare a GRT¹⁶⁶, în special cu privire la neraportarea știrilor referitoare la constatările Inspectoratului General al Poliției privind rețeaua de finanțare ilicită, care a fost dezvăluită la 3 octombrie. În cele din urmă, monitorizarea CA a constatat o scădere a numărului de reportaje pe teme electorale și de referendum în rândul unui număr semnificativ de posturi media.

Cel de-al treilea raport de monitorizare a mass-media de către CA a vizat perioada 6-13 octombrie, incluzând 18 mijloace de informare în masă înregistrate pentru difuzarea emisiunilor pe teme electorale și de referendum. În această perioadă, șase posturi de televiziune¹⁶⁷ au fost amendate cu câte 5.000 de lei fiecare pentru nerespectarea Regulamentului privind reflectarea alegerilor de către mijloacele de informare în masă, aprobat de CEC.

CA a identificat prejudecăți de raportare semnificative, încălcări sau tendințe de raportare care ar fi putut fi în mod semnificativ în detrimentul sau în favoarea anumitor candidați la președinție. Chiar dacă monitorizarea a constatat unele încălcări, majoritatea normelor stipulate în Codul electoral au fost în general respectate. Pe de altă parte, unele încălcări sau abateri etnice în raportare indică o lipsă de profesionalism sau o scădere intenționată a raportării politice și de campanie, pentru a evita posibile încălcări ale legii și sancțiunile respective. Această tendință de evitare a raportării chestiunilor politice și de campanie în timpul campaniei ar putea fi schimbată spre bine prin modificarea adecvată a mediului juridic, prin implicarea suplimentară a CA în educația și formarea dedicată creșterii standardelor profesionale în rândul mass-media.

ENEMO apreciază că activitatea Consiliului Audiovizualului, în special monitorizarea reflectării campaniei, a oferit o bază solidă pentru echilibrarea scenei media audiovizuale și a contribuit la menținerea unor condiții relativ echitabile pentru concurenții electorali în timpul campaniei electorale.

¹⁶⁶ Înainte de începerea campaniei electorale, Consiliul Audiovizualului a sancționat radiodifuzorul GRT pentru încălcarea repetată a prevederilor privind informarea corectă, prevăzute la articolul 13 din Codul serviciilor media audiovizuale (CSMA). Consiliul Audiovizualului (30.08.2024) Furnizorul public regional GRT a fost amendat cu 30.000 de lei pentru că nu a furnizat informații eronate în mod repetat în perioada 3-17 iunie, vezi [aici](#).

¹⁶⁷ Pro TV Chișinău, TV 8, TVR Moldova, N4, TV Elita și R Live TV.

Reprezentarea de gen

Moldova a ratificat convenții internaționale¹⁶⁸ cheie și a adoptat legislație internă pentru promovarea egalității de gen¹⁶⁹ și combaterea violenței împotriva femeilor¹⁷⁰. Legea nr. 5 (2006) asigură egalitatea de șanse pentru bărbați și femei și o cotă de gen de 40% pentru alegerile parlamentare și locale.

În prezent, Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit în proporție de 40% din femei (peste media UE), în timp ce, la nivel local, ponderea femeilor consilieri aleși este de 33,3%, iar femeile primare reprezintă 24%.¹⁷¹ Dintre cei 16 miniștri ai guvernului, doar 3 sunt femei, una dintre acestea ocupând una din trei funcții de viceprim-ministru. Președintele Republicii este o femeie, fiind un simbol pozitiv al reprezentării femeilor în politică. În prezent, patru din cei unsprezece candidați la funcția de președinte sunt femei (36%).

Concepțiile patriarhale greșite, în special cele ce privesc rolul femeilor în politică și într-o poziție de conducere, sunt încă proeminente în societate. Acest lucru se reflectă în doar o ușoară creștere a ponderii femeilor alese la funcția de primar începând cu 2019 - o creștere de 3,3% în sate, 5,3% în orașe.

În general, femeile sunt bine reprezentate în organele de administrare a alegerilor de nivel inferior. De obicei, reprezentarea de gen în cadrul organelor de administrare a alegerilor de nivel inferior (consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare) este în favoarea femeilor. În aceste alegeri, femeile reprezintă 71% din membrii consiliilor electorale de circumscripție, cu 60% din posturile de președinte ocupate de femei. În ziua alegerilor, observatorii ENEMO au raportat că femeile reprezentau 89% din membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare.

Întrucât Consiliul Audiovizualului a inclus în metodologia sa de monitorizare monitorizarea discursului instigator la ură și a limbajului sexist în direct, misiunea a fost informată că în dezbaterile electorale s-a înregistrat un număr relativ mic de încălcări de acest tip.¹⁷² Cu toate acestea, misiunea a constatat remarci sexiste la adresa femeilor candidate la președinție. De asemenea, subiectul minorităților sexuale a fost utilizat pentru a induce în eroare alegătorii.¹⁷³

¹⁶⁸ Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW), Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul).

¹⁶⁹ Legea nr. 5 din 09-02-2006 privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.

¹⁷⁰ Legea nr. 45 din 01-03-2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie; modificări la Codul penal, art. 201.

¹⁷¹ Începând cu rezultatele alegerilor locale din 2023.

¹⁷² HOTĂRÂRE nr. 160 din 26 mai 2023 privind aprobarea Metodologiei de monitorizare a discursului de ură în conținuturile media audiovizuale.

¹⁷³ Igor Dodon a declarat că partidul de guvernământ intenționează să stabilească cote de angajare pentru comunitatea LGBTI; Renato Usati despre "interzicerea propagandei LGBT în școli.

Minorități naționale

În conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu alte acte juridice internaționale privind drepturile omului, inclusiv Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale, Moldova a adoptat legea "Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor acestora" în 2001.¹⁷⁴ De asemenea, Republica Moldova a ratificat Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială la 26 ianuarie 1993.

Conform recensământului din 2014, 75,1% din populația Moldovei se identifica drept moldoveni, 7,0% - români, 6,6% - ucraineni, 4,6% - găgăuzi, 4,1% - ruși, 1,9% - bulgari, 0,3% - romi, în timp ce celelalte etnii reprezintă 0,5% din totalul populației.

Organizațiile care reprezintă interesele diferitor minorități naționale¹⁷⁵ rămân a fi membri activi ai Consiliului de coordonare a organizațiilor etnoculturale. Acest consiliu funcționează în cadrul Agenției pentru relații interetnice, instituită prin articolul 25 din Legea nr. 382/2001.

Numărul buletinelor de vot tipărite pentru votul din interiorul țării a fost de 2.729.996. 76,6% au fost tipărite în limba română, 23% în limba rusă. De asemenea, au fost tipărite 3.400 de buletine de vot în limba găgăuză, 991 - în bulgară, 870 - în limba romani, 115 - în ucraineană. Buletinele de vot care au fost livrate secțiilor de votare, care deservește alegătorii din stânga Nistrului, au fost tipărite în număr egal în limbile română și rusă. Site-ul CEC are versiuni în limbile rusă și engleză, dar acestea nu sunt actualizate în mod constant. Materialele de formare pentru funcționarii electorali sunt, de asemenea, disponibile în limbile minorităților, la fel ca și materialele de informare a alegătorilor.

Misiunea nu a observat nicio campanie electorală care să vizeze drepturile și nevoile minorităților naționale.

Incluziunea persoanelor cu nevoi dizabilități

Republica Moldova este parte la Convenția privind drepturile persoanelor cu handicap (CDPH), iar din 2012, legislația sa internă, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, garantează persoanelor cu dizabilități dreptul de a participa în toate domeniile vieții.

¹⁷⁴ Parlamentul Republicii Moldova (2011) LEGE nr. 382 din 19-07-2001 privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor acestora. A se vedea [aici](#).

¹⁷⁵ Inclusiv comunitățile ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, ebraică, romani, poloneză, bielorusă, germană, armeană, azeră, georgiană, osetă, lituaniană, estonă și greacă.

Persoanele plasate sub măsuri de protecție printr-o hotărâre judecătorească sunt încă excluse de la dreptul de vot în Moldova, contrar standardelor internaționale și recomandărilor anterioare ale ENEMO.¹⁷⁶

CEC a stabilit criteriile de accesibilitate¹⁷⁷ pentru secțiile de votare, precum și pentru alte subiecte implicate în procesul electoral, în vederea asigurării drepturilor electorale ale persoanelor cu dizabilități. CEC efectuează o evaluare continuă,¹⁷⁸ a secțiilor de votare prin implicarea președinților permanenți ai comisiilor electorale de circumscripție. Accesibilitatea clădirilor în care sunt amplasate secțiile de votare ține de responsabilitatea autorităților publice locale; totuși, doar 1% din clădirile secțiilor de votare, majoritatea în Chișinău, sunt complet accesibile¹⁷⁹. Din cele 160 de secții de votare observate în ziua alegerilor, peste 52 la sută au fost apreciate drept inaccesibile sau ca necesitând asistență minoră.

CEC colaborează în mod activ cu organizațiile civile specializate în sprijinirea cetățenilor cu nevoi speciale. Aceasta include, de exemplu, asistență pentru pregătirea materialelor informative pentru alegători în text braille. Prin intermediul asistenței Low Vision, mai multe secții de votare din Chișinău au fost dotate cu mașini auxiliare speciale care ajută alegătorii cu deficiențe de vedere să voteze. Asistența donatorilor permite CEC să asigure interpretarea în limbajul semnelor pentru alegătorii cu deficiențe de auz, asigurându-se că aceștia primesc educație electorală mai aproape de ziua alegerilor și sunt informați cu privire la rezultatele alegerilor. Deși ENEMO recunoaște eforturile autorităților de a oferi persoanelor cu dizabilități oportunități egale de a-și exercita pe deplin drepturile politice, acestea încă se confruntă cu o serie de bariere și ar trebui întreprinse mai multe măsuri în această privință.

Misiunea a fost informată de CEC că, pentru prima dată, votul la domiciliu în aceste alegeri a inclus cabine de vot secrete, fapt evaluat drept pozitiv de ENEMO ca fiind o îmbunătățire semnificativă pentru protejarea secretului votului. Mai mult ca atât, secțiile de votare din întreaga țară au afișat coduri QR cu materiale video-audio de educație a alegătorilor, sporind accesibilitatea și oferind orientări clare și ușor de utilizat cu privire la procesul de votare.

¹⁷⁶ Articolul 29 din CDPD solicită statelor să "să se asigure că persoanele cu dizabilități pot participa efectiv și deplin la viața politică și publică, în condiții de egalitate cu ceilalți". Aliniat 48 din Comentariul general nr. 1 la articolul 12 din CDPD prevede că "capacitatea de luare a deciziilor a unei persoane nu poate constitui o justificare pentru excluderea persoanelor cu dizabilități de la exercitarea drepturilor lor politice, inclusiv dreptul de a vota, dreptul de a candida la alegeri și dreptul de a face parte dintr-un juriu".

¹⁷⁷ Regulamentul privind accesibilitatea procesului electoral pentru persoanele cu dizabilități, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1187/2023 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 347-350, art. 883.

¹⁷⁸ După fiecare alegere.

¹⁷⁹ [Site-ul](#) CEC.

Contestații și sesizări

Dreptul la o cale de atac eficientă este garantat de legislația electorală, în primul rând prin Codul electoral și legislația secundară adoptată de CEC¹⁸⁰. Cadrul juridic existent clasifică cazurile legate de alegeri în trei categorii principale: litigii, infracțiuni administrative ca subiect al răspunderii în temeiul Codului contravențional¹⁸¹, și infracțiuni penale Codului penal¹⁸².

Alegătorii, candidații, grupurile de inițiativă, blocurile electorale, concurenții electorali pot depune contestații cu privire la acțiunile, inacțiunile și hotărârile organelor de administrare a alegerilor - la organele electorale ierarhic superioare, precum și cu privire la acțiunile inacțiunile altor concurenți la organul electoral care i-a înregistrat. Funcționarii electorali, observatorii și grupurile societății civile, care solicită acreditarea observatorilor, pot depune sesizări împotriva organelor electorale care le-au încălcat drepturile. În astfel de cazuri, hotărârea poate fi, de asemenea, contestată la un organ de administrare a alegerilor de nivel superior. Hotărârile CEC pot fi contestate la Curtea de Apel Chișinău, iar deciziile celei din urmă privind plângerile electorale pot fi contestate direct la Curtea Supremă de Justiție. Sesizările privind reflectarea alegerilor de către mass-media pot fi depuse la Consiliul Audiovizualului (a se vedea secțiunea mass-media).

În general, plângerile din perioada electorală ar trebui depuse în termen de trei zile de la efectuarea acțiunii, identificarea inacțiunii sau luarea deciziei. În mod pozitiv, termenele prevăzute pentru examinarea plângerilor în timpul perioadei electorale sunt scurte, în termen de trei zile de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. De asemenea, instanțele ar trebui să respecte aceleași termene atunci când examinează plângerile electorale, inclusiv în cadrul procedurilor de apel.

CEC publică contestațiile primite pe pagina sa de internet. Conform registrului online, înainte de ziua alegerilor, CEC a primit unsprezece contestații, zece referitoare la alegerile prezidențiale¹⁸³ și una referitoare la referendum.¹⁸⁴ Din cele zece contestații legate de alegerile prezidențiale, CEC a respins cinci ca inadmisibile, iar una a fost respinsă din cauza nerespectării termenului de depunere de trei zile.¹⁸⁵ O plângere a fost deferită Consiliului electoral de circumscripție nr. 38, prin care i-a fost dispus să înființeze trei birouri electorale ale secțiilor de votare în Federația Rusă

¹⁸⁰ Regulamentul CEC privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală: https://a.cec.md/ro/pentru-aprobarea-regulamentului-privind-procedura-de-examinare-a-contestatiilor--2751_106640.html

¹⁸¹ [Codul Contravențional al Republicii Moldova](#)

¹⁸² [Criminal Code of Republic of Moldova](#).

¹⁸³ Plângerile referitoare la alegerile prezidențiale sunt accesibile aici: <https://a.cec.md/ro/contestatii-depuse-la-comisia-electorala-centrala-16975.html>

¹⁸⁴ Contestațiile referitoare la referendumul constituțional sunt accesibile aici: https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-sesizarea-nr-cec-716482-din-20-2751_111394.html

¹⁸⁵ Hotărârea CEC nr. CEC-7/16482 din 20 septembrie 2024, accesibilă aici: https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-sesizarea-nr-cec-716482-din-20-2751_111394.html

Decizia Curții de Apel în dosarul nr. 3-123/24, de menținere a Hotărârii CEC și de respingere a contestației, accesibilă aici: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/21df86db-f556-4870-bcdd-a8f618debdb0

Hotărârea Curții Supreme de Justiție în cauza nr. 3ra-831/24, privind inadmisibilitatea recursului și menținerea deciziei Curții de Apel, accesibilă aici: <https://a.cec.md/ro/contestatii-depuse-la-comisia-electorala-centrala-16975.html>

la propunerea Ministerului Afacerilor Externe.¹⁸⁶ În acest caz, CEC a satisfăcut parțial contestația. Trei contestații sunt în curs de examinare.¹⁸⁷ Comisia a admis parțial plângerea legată de referendum, care vizează utilizarea abuzivă a fondurilor electorale în timpul campaniei.¹⁸⁸ CEC a soluționat plângerile cu respectarea termenelor legale.

Instanțele au examinat 23 de hotărâri contestate ale CEC, dintre care 22 au fost examinate de Curtea de Apel și una de prima instanță, Judecătoria Cahul.¹⁸⁹ Instanțele au declarat 20 dintre aceste cauze drept inadmisibile, menținând hotărârile CEC. Două recursuri au fost acceptate integral în ceea ce privește încălcările care implică minori, iar o hotărâre a CEC a fost menținută parțial în ceea ce privește înregistrarea unui grup de inițiativă prezidențială. Într-un caz, Curtea Supremă de Justiție a anulat decizia Curții de Apel și a dispus rejudecarea cauzei, invocând neexaminarea completă a tuturor probelor, ceea ce ar putea eventual încălca dreptul la un proces echitabil. Toate celelalte recursuri la Curtea Supremă au fost declarate inadmisibile, ci menținerea deciziilor Curții de Apel.¹⁹⁰

ENEMO remarcă rata ridicată de respingeri sau declarații de inadmisibilitate la nivelul instanțelor din cauza nerespectării procedurilor. Printre motivele frecvente de inadmisibilitate se numără nerespectarea termenelor de depunere, lipsa calității procesuale (*locus standi*) și neîndeplinirea cerințelor formale prevăzute de Codul electoral și Codul administrativ.¹⁹¹ Accentul pus de sistemul judiciar pe corectitudinea procedurală a dus adesea la respingeri fără o examinare de fond a cererilor, reflectând o interpretare și o aplicare strictă ale cerințelor legale.

Deși CEC publică hotărârile privind contestațiile și sesizările, aceasta nu dispune de un sistem intern de acces rapid la datele instanțelor, bazându-se astfel pe surse externe în ceea ce ține de actualizări. Această dependență duce la întârzieri în primirea informațiilor esențiale, ceea ce subliniază necesitatea îmbunătățirii, în special având în vedere caracterul urgent al alegerilor. Deși accesibilitatea este în mare parte adecvată, sistemul necesită o mai bună integrare și eficiență pentru o abordare mai rapidă și mai transparentă a cazurilor.

¹⁸⁶ Decizia CEC nr. CEC-10APr/5 din 27 septembrie 2024, disponibilă aici: https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-contestatia-cererea-prealabila-nr-cec-10apr5-2751_111446.html

¹⁸⁷ Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Plângerile și contestațiile privind Referendumul sunt accesibile aici: <https://a.cec.md/ro/contestatii-depuse-la-comisia-electorala-centrala-16975.html>

¹⁸⁸ Hotărârea CEC nr. CEC-10RR/1 din 14 octombrie 2024, accesibilă aici: https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-sesizarea-nr-cec-10rr1-din-14-2751_111774.html

¹⁸⁹ Portalul instanțelor judecătorești din Republica Moldova. Deciziile sau hotărârile sunt accesibile aici: <https://instante.justice.md/>. Hotărârea Judecătoria Cahul nr. 3-106/2024, accesibilă aici: https://jch.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/880dac47-3efb-42dd-91d2-68aa7e7a98a3

¹⁹⁰ CSJ a declarat inadmisibile mai multe cauze, printre care "Partidul Nostru (PN) vs. Maia Sandu (PAS)", "Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei (PDCM) vs. Maia Sandu (PAS)", și cele care implică partide politice precum "RENAȘTERE", "ȘANSĂ", "VICTORIE" și "Forța de Alternativă și de Salvare a Moldovei". Cazurile inadmisibile suplimentare au inclus depunerile Ludmillei Corsun, Valeriu Pleșca împreună cu Iurie Cazacu și Partidul Social Democrat European, Vasile Bolea (în două cazuri separate), al doilea caz al lui Avelin Tabarcea, Gheorghe Guzun, partidul politic "ȘANSA", "Partidul Socialist din Republica Moldova" și Renato Usatii (în două cazuri numerotate 2947 și 2946).

¹⁹¹ Codul de bune practici în materie electorală (CDL-AD(2002)023rev), Orientări privind alegerile, II. Condiții de punere în aplicare a criteriilor, 3. Garanții procedurale, 3.3. Un sistem eficient de recurs, punctul b.: "Procedura trebuie să fie simplă și lipsită de formalism, în special în ceea ce privește admisibilitatea recursurilor."

Trebuie remarcat faptul că nu există formulare de plângere standardizate la nivelul organelor de administrare a alegerilor și al instanțelor, ceea ce ar putea eventual reduce riscul ca reclamanții să nu îndeplinească cerințele formale obligatorii și, prin urmare, plângerile să le fie respinse pe motive formale. Cu toate acestea, CEC admitea contestații în pofida unor deficiențe minore în ceea ce privește cerințele formale, atât timp cât acestea îndeplinesc anumite condiții prealabile de bază.¹⁹²

Infrațiuni penale și contravenționale

În timpul perioadei electorale, dar înainte de începerea campaniei electorale (1 august - 19 septembrie), autoritățile de aplicare a legii au înregistrat 242 de incidente care au afectat procesul electoral, inclusiv 147 de cazuri de publicitate electorală neautorizată. Autoritățile au întocmit 53 de procese-verbale de contravenție pentru practici ilegale de publicitate și au inițiat proceduri judiciare. Acestea au respins anumite cazuri din cauza dovezilor insuficiente și au deferit altele administrațiilor locale și CEC.

Organele de aplicare a legii au înregistrat 48 de încălcări ale legislației privind reuniunile publice, au întocmit procese-verbale de contravenție și au inițiat acțiuni în justiție. Autoritățile au respins unele cazuri din lipsă de probe și au transferat altele la Procuratura Anticorupție și la Agenția Națională de Transport.

În 16 cazuri de colectare neautorizată de semnături, autoritățile au inițiat acțiuni în justiție și au sesizat Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal. De asemenea, acestea au documentat 14 cazuri de campanie electorală interzisă în zone restricționate sau la ore nepotrivite, ceea ce a dus la întocmirea proceselor verbale de contravenție și la inițierea de proceduri judiciare. Investigațiile privind 11 cazuri de corupere a alegătorilor au dus la sesizarea Serviciului Fiscal de Stat și a CEC.

În perioada 20 septembrie - 19 octombrie 2024, în timpul campaniei electorale propriu-zise, poliția a documentat 550 de incidente, inclusiv 319 cazuri de corupție electorală pasivă care implică mituirea alegătorilor sau influențarea nejustificată. Autoritățile au întocmit 201 procese verbale de contravenție și au deferit cazurile Centrului Național Anticorupție; mai multe cazuri rămân în curs de investigare. În plus, acestea au abordat 81 de cazuri de publicitate electorală neautorizată prin întocmirea proceselor verbale de contravenție și inițierea de proceduri judiciare. Autoritățile au soluționat, de asemenea, 52 de cazuri de campanie electorală interzisă și 48 de încălcări ale legislației privind întrunirile publice prin inițierea măsurilor legale corespunzătoare sau prin trimiterea cazurilor către instituțiile relevante. În ziua alegerilor, poliția a înregistrat 146 de încălcări.

¹⁹² De exemplu, elemente care ar putea identifica reclamantul, adresa la care ar trebui trimis răspunsul.

Ziua alegerilor

Înainte de ziua alegerilor, misiunea a fost consolidată cu 18 observatori pe termen scurt. În ziua alegerilor, ENEMO a format 12 echipe a câte doi observatori fiecare¹⁹³ pentru a observa procesul de pregătire și deschidere a secțiilor de votare, procesul de votare și numărare a voturilor, precum și transferul și primirea materialelor electorale de către consiliile electorale de circumscripție. Observatorii au monitorizat procedurile de deschidere în 12 secții de votare, votarea în 160 de secții de votare și închiderea și numărarea voturilor în 12 secții de votare. În plus, ENEMO a observat preluarea materialelor electorale în 12 consilii electorale de circumscripție.

Ziua alegerilor a fost, în general, calmă și pașnică. Gestionarea secțiilor de votare și performanța Birourilor Electorale a Secțiilor de Votare și Consiliilor Electorale de Circumscripție au fost evaluate pozitiv în majoritatea cazurilor observate. Cu toate acestea, au fost observate unele provocări, inclusiv supraaglomerarea, accesibilitatea limitată pentru persoanele cu dizabilități și probleme tehnice minore, cum ar fi funcționarea temporar defectuoasă a camerelor de luat vederi. Câteva locații au întâmpinat, de asemenea, dificultăți logistice, cum ar fi spațiu insuficient. În pofida acestor probleme, procesul de votare în majoritatea secțiilor de votare observate s-a desfășurat fără probleme, procedurile fiind respectate în mod corespunzător. Au fost observate unele cazuri de potențială influență asupra alegătorilor, inclusiv transportul organizat al alegătorilor.

În general, procedurile de numărare au fost respectate în mod adecvat, iar orice problemă a fost tratată cu profesionalism. Livrarea materialelor a fost în general lipsită de obstacole, transparentă și bine organizată, cu respectarea procedurilor legale. Cu toate acestea, cazuri de supraaglomerare, tensiune și spații înguste au afectat uneori eficiența.

Proceduri de deschidere

ENEMO a observat procedurile de deschidere în 12 secții de votare.

Procedurile de deschidere au început înainte de ora 6.30 în 50 % din secțiile de votare (șase secții de votare), la ora 6.30 în 25 % din secțiile de votare observate (trei secții de votare) și după ora 6.30 în 25 % din secțiile de votare (trei secții de votare). Aproape toate secțiile de votare observate (91,7 %) (unsprezece secții de votare) au fost deschise pentru vot la ora 7 dimineața, în timp ce o secție de votare (8,3 %) a fost deschisă între orele 7.00 și 7.15 dimineața.

Toate cele 12 secții de votare observate au fost dotate cu toate materialele esențiale necesare votării la momentul deschiderii și cu alte materiale informative.

Procedura de sigilare a urnelor de vot fixe a fost aplicată în mod corespunzător în toate secțiile de votare observate. În ceea ce privește urnele mobile, procedurile de sigilare au fost respectate în în

¹⁹³ Nouă echipe de câte doi observatori au fost formate cu cei 18 observatori pe termen scurt, iar trei echipe au format observatorii pe termen lung ai MOA, care au observat votarea, numărarea și calcularea voturilor în ziua alegerilor, împreună cu observatorii pe termen scurt.

zece secții de votare observate, în timp ce în două secții de votare nu a existat nicio cerere de vot la domiciliu.

În ceea ce privește accesibilitatea secțiilor de votare pentru persoanele cu dizabilități, 41,7 % din secțiile de votare observate (cinci secții de votare) erau accesibile, 16,7 % (două secții de votare) nu erau adecvate, în timp ce în celelalte 41,7 % din secțiile de votare (cinci secții de votare), a fost nevoie de asistență minoră pentru ca persoanele cu dizabilități să aibă acces la secțiile de votare.

Amenajarea spațiilor a fost evaluată drept adecvată în toate secțiile de votare observate. În general, birourile electorale ale secțiilor de votare au realizat deschiderea în mod corespunzător și în conformitate cu procedurile prevăzute. Nu au fost depuse plângeri legate de procedurile de deschidere la niciuna dintre secțiile de votare observate.

Observatorii ENEMO au putut monitoriza în mod corespunzător procedurile de deschidere în toate secțiile de votare observate. Nu au fost raportate plângeri legate de procesul de deschidere în niciuna dintre secțiile de votare observate.

Observatorii ENEMO au raportat că camerele funcționau corect în 98,1% din cazuri.

Nu au fost observate încălcări procedurale la secția de votare în timpul deschiderii. În toate secțiile de votare observate, procedurile de deschidere au fost evaluate pozitiv (foarte bune sau bune). Observatorii au notat că o secție de votare era supraaglomerată, în timp ce cel mai comentat aspect a fost inaccesibilitatea secțiilor de votare pentru persoanele cu dizabilități.

Procesul de votare

Observatorii ENEMO au evaluat procesul de votare în 159 de secții de votare din 22 de circumscripții electorale. Din numărul total de secții de votare observate, 8 au fost pentru alegătorii din stânga Nistrului. Procesul de votare a fost evaluat pozitiv în majoritatea secțiilor de votare observate.

Mediul din jurul secțiilor de votare a fost evaluat ca fiind unul obișnuit în 98,1% din secțiile de votare observate, în timp ce la 1 secție de votare (0,6% din) observatorii au observat prezența materialelor de campanie, iar la 2 secții de votare (1,3%) au observat un indiciu de transport organizat al alegătorilor.

Amenajarea a 96,9% din secțiile de votare a fost considerată acceptabilă, iar toate materialele esențiale erau prezente în toate secțiile de votare observate. În aproape toate secțiile de votare observate, 99,4% dintre urnele de vot fixe erau sigilate corespunzător, în timp ce 0,6% dintre urnele de vot mobile și 0,6% dintre urnele de vot fixe nu erau sigilate corespunzător. Câteva secții de votare au întâmpinat probleme, printre care și confidențialitatea limitată a votului din cauza vizibilității din partea observatorilor sau a amenajării necorespunzătoare.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Mai mult, unele secții de votare au fost raportate ca fiind prea reci, afectând experiența generală de vot.

La aproape toate secțiile de votare (98,1 %), observatorii au notat că camera înregistra în timpul procesului de votare, în timp ce la trei secții de votare observate (1,9 %) au existat anumite probleme cu camerele.

Toate secțiile de votare observate funcționau în prezența a cel puțin un număr minim necesar de membri ai birourilor electorale ale secțiilor de votare, conform legii. Femeile au fost bine reprezentate în toate birourile electorale ale secțiilor de votare, 89% dintre membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare fiind femei la secțiile de votare observate.

Procedurile de identificare a alegătorilor au fost respectate în mod corespunzător în toate secțiile de votare observate. Operatorii SAISA au funcționat corespunzător în aproape toate cazurile, în timp ce doar într-o singură secție de votare observatorii au notat că operatorii SAISA s-au confruntat cu unele probleme tehnice minore, legate de accesul la internet, dar s-au descurcat bine. În 2 (1,3%) secții de votare observate, secretul votului a fost încălcat într-o anumită măsură, în principal din cauza amenajării necorespunzătoare a cabinelor de vot, în special a cabinelor pentru persoanele cu dizabilități.

În aproape toate secțiile de votare observate (99,6%), observatorii nu au raportat prezența persoanelor neautorizate.

În total, 47,8 % dintre secțiile de votare observate în timpul votării au fost evaluate ca fiind accesibile persoanelor cu dizabilități, în timp ce la 32,1 % dintre secțiile de votare au fost necesară o asistență minoră, iar 20,1 % au fost evaluate ca fiind inaccesibile. Cele mai frecvente probleme de accesibilitate la secțiile de votare au inclus lipsa rampelor și prezența mai multor scări, ceea ce a îngreunat accesul persoanelor cu dizabilități, în special al utilizatorilor de scaune cu rotile. Multe rapoarte au evidențiat faptul că secțiile de votare erau situate în clădiri mai vechi, cu facilități speciale limitate, necesitând adesea sprijin suplimentar pentru a accesa intrarea sau pentru a naviga în interior. Deși unele locații aveau cabine de vot pentru persoanele cu dizabilități, lipsa rampelor sau existența unor rampe abrupte și înguste au îngreunat intrarea. Observatorii au menționat frecvent că intrarea era posibilă, dar necesita o asistență minoră din cauza pragurilor înalte ale ușilor sau a altor obstacole. În general, principalele provocări au fost legate de lipsa accesului clar, de numeroasele trepte și de necesitatea îmbunătățirii infrastructurii pentru a asigura incluziunea.

Observatorii ENEMO au putut observa în mod corespunzător aproximativ 98,7% din secțiile de votare vizitate, în timp ce în 2 secții de votare (1,3%), observarea a fost dificilă din cauza amenajării necorespunzătoare a secției de votare, a spațiilor mici ale secției de votare sau a secțiilor de votare supraaglomerate.

Observatorii ENEMO au remarcat prezența altor observatori internaționali sau naționali în aproximativ 52,8 % din secțiile de votare.

În aproximativ 99,6 % din secțiile de votare observate, observatorii au indicat că nu au fost depuse plângeri oficiale. În 0,6 %, adică într-o singură secție de votare, a existat o plângere minoră.

Materialele esențiale pentru desfășurarea votării au fost prezente în toate secțiile de votare observate.

În general, secțiile de votare au fost gestionate corespunzător, birourile electorale ale secțiilor de votare funcționând în mod corespunzător în majoritatea cazurilor (93,1%). Deși unele secții au fost oarecum aglomerate (4,4%), birourile electorale ale secțiilor de votare au gestionat bine situația. În câteva cazuri (1,3 %), niciun alegător nu a fost prezent în timpul observării echipei. Câteva secții de votare au fost evaluate ca fiind mici și aglomerate, creând cozi lungi și spațiu limitat pentru alegători și observatori.

În aproximativ 98,1% din secțiile de votare observate, birourile electorale ale secțiilor de votare au organizat procesul de votare în mod ordonat și în conformitate cu procedurile, în timp ce în 0,6% din secțiile de votare era aglomerat (în 1,3% observatorii nu au observat votarea în timp ce se aflau în secție). Evaluarea generală a procesului de votare a fost pozitivă (foarte bună sau bună) în 99,4% din secțiile de votare observate. În una (0,6%) dintre secțiile de votare observate, observatorii au evaluat procesul ca fiind negativ, din cauza neglijenței.

Majoritatea secțiilor de votare au funcționat fără probleme și în conformitate cu procedurile stabilite, cu remarci frecvente precum "totul pare regulat" și "biroul electoral al secției de votare funcționează ordonat". Multe secții au fost descrise ca fiind calme, bine organizate și pașnice, fără incidente sau abateri majore. Cu toate acestea, au fost observate unele provocări, inclusiv supraaglomerarea, accesibilitatea limitată pentru persoanele cu dizabilități și probleme tehnice minore, cum ar fi funcționarea temporară defectuoasă a camerelor. Câteva locații s-au confruntat, de asemenea, cu probleme logistice, cum ar fi spațiile mici. În ciuda acestor probleme, procesul de votare în majoritatea secțiilor de votare observate s-a desfășurat fără probleme, procedurile fiind respectate.

Procesul de numărare

Observatorii ENEMO au urmărit procedurile de închidere și numărare a voturilor la 12 secții de votare. Toate secțiile de votare observate s-au închis la timp și nu au fost raportate cozi de alegători la niciuna dintre acestea la momentul închiderii.

Toate birourile electorale ale secțiilor de votare observate funcționau cu un număr suficient de membri.

Procesul de numărare a început fără nicio întârziere la toate secțiile de votare observate. Camerele video au fost poziționate corect și au înregistrat în aproape toate secțiile de votare observate în timpul procesului de numărare, cu o posibilă problemă la una din 12 secții. La toate secțiile de votare observate, procedurile de numărare au fost aplicate în mod corespunzător, iar procesele verbale au fost întocmite în conformitate cu legea.

Toți observatorii prezenți au putut să observe, iar copiile proceselor verbale au fost înmânate tuturor persoanelor îndreptățite din toate secțiile de votare observate. La secțiile de votare observate în timpul numărării voturilor nu au fost depuse plângeri oficiale. Doar într-unul din cele 12 secții de votare au fost observate persoane neautorizate (ofițeri de poliție) în timpul numărării. Observatorii au considerat că acest lucru s-a datorat neglijenței.

În toate secțiile de votare observate, materialele electorale au fost ambalate și sigilate în conformitate cu legea, fără abateri substanțiale de la proceduri. Evaluarea birourilor electorale

ale secțiilor de votare în timpul numărării a fost fie "foarte bună", fie "bună" în toate secțiile de votare observate.

Transferul de materiale către consiliile electorale de circumscripție și activitatea consiliilor electorale de circumscripție

Observatorii ENEMO au monitorizat transferul de materiale electorale și primirea acestora la 12 consilii electorale de circumscripție. Transferul materialelor s-a făcut în mod corespunzător și conform procedurilor în toate secțiile de votare în care ENEMO a observat acest proces.

Sediile consiliilor electorale de circumscripție au fost evaluate ca fiind spațioase și adecvate pentru livrarea de materiale electorale în 75% din consiliile electorale de circumscripție observate (9 din 12), în timp ce 25% (3 din 12) au fost evaluate ca nefiind suficient de spațioase. În majoritatea consiliilor electorale de circumscripție observate (11 din 12), observatorii autorizați au putut să desfășoare procesul de observare în mod corespunzător, însă la una din ele observatorii nu au putut observa în mod corespunzător din cauza amenajării consiliului electoral de circumscripție. În 7 din 12 cazuri (58,3%), consiliile electorale de circumscripție nu au fost considerate supraaglomerate, în 3 din 12 cazuri (25%) au fost supraaglomerate, fiind foarte dificilă deplasarea, iar în 2 din 12 consilii electorale de circumscripție observate (16,7%) observatorii au notat cozi lungi de persoane, însă intrarea și deplasarea nu erau îngreunate.

Livrarea și preluarea materialelor electorale la de către consiliile electorale de circumscripție au fost, în general, ușoare, transparente și bine organizate, procedurile fiind respectate în conformitate cu legea. Cu toate acestea, în unele consilii electorale de circumscripție s-a observat că supraaglomerarea, tensiunea cauzată de oboseală și spațiul limitat au afectat eficiența.

Evaluarea activității consiliilor electorale de circumscripție de către observatorii ENEMO a fost pozitivă (foarte bună sau bună) în 11 din 12 consilii electorale de circumscripție observate și proastă într-un caz (8,3%), din cauza neglijenței. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție a fost evaluată ca fiind directă și transparentă în toate cazurile observate.

Observatori

Legea electorală garantează observarea nepartizantă a procesului electoral de către observatori naționali și internaționali. Participanții la alegeri și candidații pot desemna reprezentanți sau împuterniciți.

Observatorii naționali pot fi acreditați de organizații neguvernamentale axate pe drepturile omului sau valorile democratice, în conformitate cu statutele sau actele lor interne. Aceștia pot fi acreditați de Comisia Electorală Centrală (CEC) sau de Consiliile Electorale de Circumscripție la cerere, cu condiția să îndeplinească anumite cerințe de acreditare. Observatorii naționali acreditați de CEC pot monitoriza procesul electoral pe întreg teritoriul țării și în toate secțiile de votare, în timp ce cei acreditați de consiliile electorale de circumscripție pot observa doar în circumscripția electorală respectivă. CEC a acreditat cinci organizații naționale de observatori cu 1.277 de observatori

acreditați. Dintre organizațiile acreditate, Promo-Lex (cu 1 167 de observatori), membră a ENEMO, efectuează o observare extinsă la diferite niveluri.

Observatorii internaționali sunt acreditați numai de CEC și pot fi observatori numai pe baza unei invitații din partea CEC. Aceștia au aceleași drepturi ca și observatorii naționali, cu excepția dreptului de a depune plângeri cu privire la nereguli, ceea ce este în conformitate cu practicile internaționale. Până la 10 octombrie, CEC a acreditat în total 784 de observatori, din care 24 de ambasade, 14 administrații electorale ale unor state străine și 17 organizații internaționale.

Organizațiile care solicită acreditarea în calitate de observatori trebuie să își depună cererile cu cel mult șapte zile înainte de ziua alegerilor. Organele relevante de administrare a alegerilor trebuie să ia o decizie în termen de cinci zile pentru observatorii naționali și în termen de zece zile pentru observatorii internaționali, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. Deciziile de a refuza înregistrarea sau acreditarea trebuie să fie justificate și pot fi contestate la Curtea de Apel Chișinău în cazul CEC și la CEC în cazul consiliilor electorale de circumscripție. CEC a respins acreditarea a 782 de observatori din partea a trei organizații naționale și a unei instituții publice.¹⁹⁵

Observatorii ENEMO nu s-au confruntat cu nicio restricție sau problemă în îndeplinirea misiunii lor de observare și nici nu au fost raportate cazuri de restricții similare din partea observatorilor naționali.

¹⁹⁵ CEC a respins acreditarea a 115 observatori din partea asociației obștești "[INIMI GRIJULII](#)" din cauza implicării organizației în acțiuni politice active și a conexiunilor acesteia cu entități internaționale sancționate de UE, considerate incompatibile cu imparțialitatea cerută pentru observatorii electorali; de 660 din partea Asociației obștești "[SUFLETUL ȘI INIMA MOLDOVEI](#)" din cauza implicării acesteia în acțiuni politice, legăturilor cu organizații sancționate internațional care prezintă pericol pentru securitatea națională și afilierii președintelui acesteia la o formațiune politică ale cărei activități sunt restricționate, toate acestea fiind considerate incompatibile cu imparțialitatea cerută pentru observatorii electorali. CEC a acreditat șapte observatori și a respins patru din partea asociației obștești "[ADOR ORAȘUL MEU](#)", deoarece aceștia au fost implicați în acțiuni politice active pe rețelele de socializare, inclusiv exprimându-și preferințele pentru referendum, iar unul a fost suspectat de tentativă de falsificare a rezultatelor votării, ceea ce este incompatibil cu imparțialitatea cerută observatorilor electorali. De asemenea, CEC a acreditat șase observatori și a exclus trei din [instituția publică "Centrul de instruire continuă în domeniul electoral" \(CICDE\)](#), deoarece aceștia erau funcționari electorali, statut incompatibil cu cel de observator în conformitate cu Codul electoral.

Despre ENEMO

Rețeaua europeană a organizațiilor de monitorizare a alegerilor (ENEMO) este o organizație internațională neguvernamentală care reprezintă o rețea de organizații civice naționale neguvernamentale, fondată la 29 septembrie 2001, la Opatija, Croația. Este formată din 21 de organizații naționale de monitorizare de top din 17 țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală. ENEMO urmărește să sprijine interesul comunității internaționale pentru promovarea democrației în regiune prin evaluarea proceselor electorale și a mediului politic și prin oferirea de rapoarte de observare precise și imparțiale. MIOA a ENEMO utilizează repere și standarde internaționale pentru alegeri democratice pentru a evalua procesul electoral și cadrul juridic al țării gazdă. ENEMO și toate organizațiile sale membre au aprobat Declarația de principii pentru observarea internațională a alegerilor din 2005 și Declarația de principii globale pentru observarea și monitorizarea imparțială a alegerilor de către organizațiile civice. Fiecare observator ENEMO a semnat Codul de conduită pentru observatorii electorali internaționali. Organizațiile membre ale ENEMO au monitorizat peste 250 de alegeri naționale și au format peste 250 000 de observatori.

Până în prezent, ENEMO a desfășurat 41 de misiuni internaționale de observare a alegerilor în 11 țări: Ungaria 2024, Alegeri municipale; Moldova 2023, Alegeri locale; Serbia 2022, Alegeri prezidențiale și parlamentare anticipate; Ungaria 2022, Alegeri parlamentare; Kosovo 2021, Alegeri locale; Georgia 2021, Alegeri locale; Moldova 2021, Alegeri parlamentare; Albania 2021, Alegeri parlamentare; Moldova 2020, Alegeri prezidențiale; Muntenegru 2020, Alegeri parlamentare; Serbia 2020, Alegeri parlamentare; Ucraina 2020, Alegeri locale; Moldova 2019, Alegeri locale; Ucraina 2019, Alegeri parlamentare anticipate; Ucraina 2019, Alegeri prezidențiale; Moldova 2018-19, Alegeri parlamentare; Armenia 2018, Alegeri parlamentare anticipate; Moldova 2016, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2015, Alegeri locale ordinare; Ucraina 2014, Alegeri parlamentare; Ucraina 2014, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2013 - reluarea alegerilor parlamentare din 2012 în 5 MEC; Kosovo 2013, Alegeri locale, primul tur; Ucraina 2012, Alegeri parlamentare; Kosovo 2011, Re - desfășurarea alegerilor parlamentare; Kosovo 2010, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2010, Alegeri parlamentare; Ucraina 2010, Alegeri prezidențiale, al doilea tur; Ucraina 2010, Alegeri prezidențiale, primul tur; Kosovo 2009, Alegeri locale; Moldova 2009, Alegeri parlamentare; Georgia 2008, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2006, Alegeri locale în Poltava, Kirovograd și Cernihiv; Ucraina 2006, Alegeri parlamentare; Kazahstan 2005, Alegeri prezidențiale; Albania 2005, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2005, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2005, Alegeri parlamentare; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale, al doilea tur repetat; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale.

Organizațiile membre ENEMO sunt: Centrul pentru Inițiative Civice CCI, Bosnia și Herțegovina; Centrul pentru Tranziție Democratică - CDT, Muntenegru; Centrul pentru Monitorizare și Cercetare - CeMI, Muntenegru; Centrul pentru Alegeri Libere și Democrație - CeSID, Serbia; GONG, Croația; Societatea Internațională pentru Alegeri Corecte și Democrație - ISFED, Georgia; Asociația KRIIK, Albania; Asociația Cetățenilor MOST, Macedonia; Promo- LEX, Moldova; OPORA, Ucraina; Societatea pentru Cultură Democratică SDC, Albania; Transparency International Anti-Corruption Center (TIAC), Armenia; Election Monitoring and Democratic Studies Center (EMDS), Azerbaidjan; Belarussian Helsinki Committee (BHC), Belarus; FSCI, Kazahstan; Kosovo Democratic Institute (KDI), Kosovo; Coalition for Democracy and Civil Society, Kârgâzstan; Center for Research, Transparency and Accountability (CRTA), Serbia; Obcianske OKO (OKO), Slovacia; Committee of Voters of Ukraine (CVU), Ucraina.

Society for Democratic Culture SDC, Albania; Transparency International Anti-Corruption Center (TIAC), Armenia; Election Monitoring and Democratic Studies Center (EMDS), Azerbaidjan; Belarussian Helsinki Committee (BHC), Belarus; FSCI, Kazahstan; Kosovo Democratic Institute (KDI), Kosovo; Coalition for Democracy and Civil Society, Kârgâzstan; Center for Research,

Transparency and Accountability (CRTA), Serbia; Občianske OKO (OKO), Slovacia; Committee of Voters of Ukraine (CVU), Ucraina.